

AZƏRBAYCAN

VƏKİLİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Şurası

“Son amnistiya aktlarının fərqli xüsusiyyətləri” **əməkdar hüquqşünas**
Müzəffər Ağazadə

“Hollivud, Bollivud və Azərbaycan” **vəkil Nazlı Əhmədova**

“Məhkəmə presedenti hüququn mənbəyi kimi” **vəkil Pənah Məmmədov**

“Uşaqların təhsil hüququ və onun realizə şərtləri” **hüquqşünas**
Nərmin Əmirova

“Tibbi işçilərinin hüquq və vəzifələri, həmin hüquqların müdafiə mexanizmləri”
hüquqşünas İntiqam Hacıyev

“NMR Vəkillər Kollegiyasının sədrinin müraciəti”
yerli mətbuat səhifələrindən

“Azərbaycanda maraqların toqquşması haqqında qanun layihəsi müzakirə
olunmuşdur” **yerli mətbuat səhifələrindən**

“Nə üçün yadplanetlilərin təbliği Konvensiyanın pozuntusu kimi
qiymətləndirilsin?!” **beynəlxalq mətbuat səhifələrindən**

“İordaniya Krallığının cinayət qanunvericiliyinə “mütərəqqi yenilik”lər gətirilir”
beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

“Sualınıza vəkil cavab versin” **rubrikası**

XIII nömrə

“Azərbaycan vəkili” jurnalının buraxılmasında məqsəd Azərbaycanda insan hüquqlarının müdafiəsinə dəstək verilməsi, vəkil peşəsinin hüquqşünaslar arasında təbliği ilə onun nüfuzunun artırılması, həmçinin gələcəkdə vəkillik sahəsində mövcud olan aktual problemlərin tədqiqi ilə Vəkillik hüququ elminin inkişafına töhfə verilməsindən ibarətdir.

Nəşrin bu sayı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə və “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İctimai Birliyinin təşkilatı dəstəyi ilə işıq üzü görmüşdür. Jurnal, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri, həmçinin digər hüquqşünaslar arasında pulsuz paylanılmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Redaksiya heyəti:

Baş redaktor: *Anar Bağırov* – “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB-nin sədri, Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin və Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Məsləhətçi: *Fariz Məmmədov* - Vəkillər Kollegiyasının üzvü, Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin beynəlxalq əlaqələr üzrə müşaviri

Buraxılışa məsul şəxs: *Fərhad Nəcəfov* – “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB-nin sədr müavini, hüquqşünas

“Azərbaycan vəkili” jurnalı Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Mətbu nəşrlərin reyestrində 3708 nömrəsi ilə qeydiyyatda alınmışdır.

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəhəri, Füzuli küçəsi 49,
SKS Plaza, 7-ci mərtəbə
Tel/Faks: +994 12 492 28 83
e-mail: info@lawreform.az
vəb-səhifə: <http://www.lawreform.az/>

“AZƏRBAYCAN VƏKİLİ” JURNALI

Jurnal pulsuz paylanılır.

Kağız formatı 21x29,7 A4, Təbaşirli 115 qr/m²,
Sifariş № ____, Tiraj: 1000
“TimePrint” mətbəəsində ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
15.12.2016, Bakı, Ş.Məmmədova 208,
Tel: +994 12 563 18 02, 562 96 64

Bakı şəhəri, Füzuli küçəsi 49,
SKS Plaza, 7-ci mərtəbə
Tel/Faks: +994 12 492 28 83
e-mail: info@lawreform.az
veb-səhifə: <http://www.lawreform.az/>

Müsahibələr və mövqelər

- 2 *“Son amnistiya aktlarının fərqli xüsusiyyətləri”*
əməkdar hüquqşünas Müzəffər Ağazadə
- 9 *“Hollivud, Bollivud və Azərbaycan”*
vəkil Nazlı Əhmədova
- 11 *“Məhkəmə presedenti hüququn mənbəyi kimi”*
vəkil Pənah Məmmədov
- 15 *“Uşaqların təhsil hüququ və onun realizə şərtləri”*
hüquqşünas Nərmin Əmirova
- 19 *“Tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri, həmin hüquqların müdafiə mexanizmləri”*
hüquqşünas İntiqam Hacıyev

Məhkəmə aktları

- 23 *“Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair”* KM-nin 12/04/2017-ci il tarixli Qərarı
- 30 İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin *“Andreyeva Azərbaycana qarşı”* 18/12/2012-ci il tarixli Qərarı

Yerli mətbuat səhifələrindən

- 35 NMR Vəkillər Kollegiyasının sədrinin müraciəti
- 36 Vəkillərin töhfəsi və “Hüquq və Mən” layihəsi yekunlaşdırılmışdır
- 37 Azərbaycanda maraqların toqquşması haqqında qanun layihəsi müzakirə olunmuşdur

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

- 38 Nə üçün yadplanetlilərin təbliği Konvensiyanın pozuntusu kimi qiymətləndirilsin?!
- 39 İordaniya Krallığının qanunvericiliyinə “mütərəqqi yenilik”lər gətirilir
- 39 Eyni əmələ görə iki dəfə cəza verilməsinə AİHM-nin münasibəti
- 41 AİHM ərizələrə prioritet qaydada baxılması qaydalarına dəyişiklik edib

42 “Sualınıza vəkil cavab versin” rubrikası

Mühasibələr və mövqelər

Müzəffər Ağazadə

Əməkdar hüquqşünas

SON AMNİSTİYA AKTLARININ FƏRQLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Amnistiya sözü yunancadan tərcümədə “unutmaq”, “bağışlamaq” mənasını verir. Amnistiya cinayət hadisəsi törətmiş şəxslər barəsində dövlətin iradəsi ilə həyata keçirilən humanist tədbirdir.

Verilməsi dövlətin müstəsna səlahiyyətinə aid olan amnistiya aktı bir qayda olaraq ölkədə iqtisadi, sosial sahədə əldə olunan görkəmli nailiyyətlər, beynəlxalq aləmdə tarixi əhəmiyyət kəsb edən əlamətdar hadisələrlə bağlı dövlətin ali nümayəndəli orqanı və ya dövlət başçısı tərəfindən qəbul olunur. Görkəmli dövlət və ictimai xadimlərin yubileyləri şərəfinə amnistiya aktlarının verilməsi hallarına da təsadüf edilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 95-ci maddəsinə əsasən ölkəmizdə amnistiya aktlarının qəbulu Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Respublikamızın keçmiş SSRİ-nin tərkibində olduğu 69 il ərzində Sovetlər İttifaqında cəmi 12 dəfə (1938-ci ildə 2 dəfə, 1944, 1945, 1953, 1967, 1972, 1975(2), 1979, 1982 və 1985-ci illərdə) amnistiya aktı qəbul edilmişdisə, müstəqillik əldə etdiyimiz 25 il ərzində qəbul olunan amnistiya aktlarının sayı 14-ə çatmışdır. Bu amnistiya aktlarının tətbiqi sayəsində cinayət hadisəsi törədən minlərlə şəxs cinayət məsuliyyətindən, məhkəmə hökmü ilə təyin olunan cəzaları çəkməkdən tam və ya qismən azad olunmuş, yaxud onlara təyin olunan cəzanın müddəti azadılmış yaxud cəzanın növü dəyişdirilməklə yüngüləşdirilmişdir. Bir sıra hallarda amnistiya tətbiq olunan şəxslərin məhkumluqları üzərlərindən götürülmüşdür.

Müstəqillik illərində Azərbaycanda qəbul edilən amnistiya aktları aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri tərəfindən məhkum edilmiş şəxslərə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyinin elan edilməsi münasibətilə amnistiya verilməsi haqqında - 6 noyabr 1991-ci il tarixli Qanun,

2. Azərbaycan Demokratik Respublikasının 74 illiyi münasibətilə amnistiya verilməsi haqqında - 15 iyul 1992-ci il tarixli Qanun,

3. Azərbaycan Respublikasının Gəncə şəhərində 1993-cü il 4-10 iyun hadisələrində iştirak etmiş, şəxslərə amnistiya verilməsi haqqında - 9 iyun 1993-cü il tarixli Qanun.

4. Azərbaycan Respublikası günü münasibətilə amnistiya haqqında - 22 may 1996-cı il tarixli Qərar,

5. Hərbi cinayətlər törətmiş şəxslər barəsində dövlət müstəqilliyi günü münasibətilə amnistiya haqqında - 17 oktyabr 1997-ci il tarixli Qərar,

6. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 80 illiyi münasibətilə amnistiya haqqında - 12 may 1998-ci il tarixli Qərar,

7. Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibətilə amnistiya haqqında - 29 dekabr 1998-ci il tarixli Qərar,

8. Avropa Şurasının 50 illiyi münasibətilə amnistiya haqqında - 10 dekabr 1999-cu il tarixli Qərar,

9. Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının üzvlüyünə qəbul edilməsi münasibətilə amnistiya haqqında - 01 fevral 2001-ci il tarixli Qərar,

10. İkinci Dünya Müharibəsində faşizm üzərində qələbənin ildönümü münasibətilə amnistiya haqqında - 06 may 2003-cü il tarixli Qərar,

11. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş amnistiya haqqında - 08 may 2007-ci il tarixli Qərar,

12. Novruz bayramı münasibətilə amnistiya elan edilməsi haqqında - 17 mart 2009-cu il tarixli Qərar,

13. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi münasibətilə amnistiya elan edilməsi haqqında - 07 may 2013-cü il tarixli Qərar,

14. 28 may-Respublika Günü münasibətilə amnistiya elan edilməsi haqqında - 20 may 2016-cı il tarixli Qərar.

Amnistiya aktları ölkə Konstitusiyasına, qüvvədə olan cinayət, cinayət-prosessual və cinayət-icra qanunvericiliklərinin tələblərinə uyğun qaydada qəbul və tətbiq olunur. Bu aktlarda amnistiyanın təsiri altına düşən şəxslərin dairəsi, tətbiqi qaydaları, amnistiyayı tətbiq etməli orqanlar, onların səlahiyyət dairəsi, icra müddəti kimi hallar öz əksini tapır. Amnistiya aktlarında həmçinin bu aktların tətbiqini məhdudlaşdıran hallar sadalanır. Belə məhdudlaşdırıcı adətən törədilən cinayətlərin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi ilə bağlı olur və amnistiya elan olunan vaxtda dövlətin cinayət-cəza siyasətinin mahiyyətini, hansı ictimai-təhlükəli əməllərə qarşı mübarizəyə daha çox üstünlük verməsini özündə əks etdirir. Bir qayda olaraq ağır və ya xüsusilə ağır cinayət hadisələri törədən, habelə cəzaçəkmə müəssisələrində cəza çəkərkən qəsdən cinayət törədənlər, habelə əvvəllər amnistiya və ya əfv etmə aktlarına əsasən cəzaçəkmə müəssisələrində azadlıqdan məhrum etmə cəzasını çəkməkdən azad olunmuş və yenidən qəsdən cinayət törətmiş şəxslər haqqında amnistiya aktlarının tətbiqi məhdudlaşdırılır.

Cinayət-hüquq nəzəriyyəsinə görə amnistiya müddətsizdir, cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə vaxtından asılı olmayaraq amnistiya aktı **qüvvəyə minənədək cinayət törətmiş bütün şəxslər haqqında** tətbiq olunmalıdır. (Burada və bundan sonra cinayət törətmiş şəxslər dedikdə yalnız əməlləri amnistiya aktının təsiri altına düşən şəxslər nəzərdə tutulur). Həm də amnistiya aktları nəinki məhkəmədə baxılmaqda olan işlər üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində keçən şəxslər, yaxud cəza çəkmədə olan məhkumlar barəsində, həmçinin **təhqiqat, ibtidai istintaq orqanlarının icraatlarındakı materiallar və işlər üzrə keçən şəxslər barəsində** də tətbiq olunmalıdır.

Konstitusiyanın 149-cu maddəsinə və Cinayət Məcəlləsinin (CM-nin) 10-cu maddəsinə əsasən şəxsin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, məsuliyyətini yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların geriyə qüvvəsi vardır. Amnistiya aktları cinayət törətmiş şəxslərin vəziyyətini yaxşılaşdırmağa xidmət etdiyindən dövlət adından qəbul edilən bu akt nəinki indiki vaxtda, eləcə də **gələcək zamanda baş verən hallara da şamil edilməlidir**. (Məsələn, məhkumun əməlinin yuxarı instansiya məhkəmələri tərəfindən sonradan cinayət qanununun daha yüngül cəza nəzərdə tutulan maddəsinə tövsif edilməsi halları).

Amnistiyanın tətbiq edilməsi imperativ xarakter daşıyır, onu tətbiq edən orqanın, vəzifəli şəxsin, hətta haqqında amnistiya tətbiq edilən şəxsin iradəsindən asılı olmadan tətbiq olunmalıdır. Bu məsələdə yalnız bir halda istisnalığa yol verilir. Bu da ondan ibarətdir ki, haqqında cinayət xarakterli material və ya cinayət işi olan şəxs təhqiqat, yaxud ibtidai istintaq dövründə, habelə məhkəmədə işə baxılanadək özü barəsində amnistiya tətbiq olunmasına etiraz edərsə bu əsasla material üzrə cinayət işi başlanmasında rədd edilə, yaxud cinayət işinin icraatına xitam verilə bilməz. Belə hallarda Cinayət-Prosessual Məcəllə (CPM) ilə müəyyən edilən normalara uyğun olaraq icraat davam etdirilməli və hökmün çıxarılması ilə başa çatdırılmalıdır. Məhkəmə araşdırılması gedişində şəxsin təqsirli olması sübuta yetərsə iş üzrə ittiham hökmü çıxarılaqla o, amnistiyaya uyğun olaraq cəzadan azad edilməlidir (CM-nin 44.2.2-ci maddəsi). Qalan bütün hallarda təhqiqat, ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələrin icraatlarında olan material üzrə cinayət işi başlanmasında rədd edilməli, yaxud şəxs haqqında cinayət təqibinə xitam verilməlidir.

Nəhayət amnistiya aktlarında bu aktı tətbiq edən orqanların adları və səlahiyyət dairəsi, qanuni qüvvəyə minmiş hökmlər üzrə cəza-icra orqanlarının amnistiyanı tətbiq edib yekunlaşdırma müddəti (bir qayda olaraq 3 yaxud 4 ay) müəyyən edilir. Şübhəsiz ki, məhkəmə fəaliyyətinin xarakteri (işlərə bir neçə instansiyada baxılması, şəxsin əməlinin qanunun daha yüngül cəza nəzərdə tutan maddəsinə tövsif edilə bilməsi) nəzərə alınaraq məhkəmələrin icraatlarında olan işlər üzrə belə məhdudiyətlər müəyyən edilə bilməz.

Amnistiya aktlarının mahiyyəti, müddəaları, qəbul və icra qaydaları barədə yuxarıda qeyd etdiklərimiz hüquq ədəbiyyatında, o cümlədən hüquq ensiklopediyalarında da məhz bu cür şərh edilir. Respublikamızın həm SSRİ tərkibində olduğu dövrlərdə, həm də müstəqillik dövründə 2007-ci ilə qədər qəbul olunan amnistiya aktları eyni prinsiplər əsasında qəbul və icra edilirdi. Həmin aktların normaları Konstitusiyaya müddəalarına, cinayət-prosessual normalara, sağlam düşüncəyə və nəhayət ədalət prinsipinə əsaslandığından onların müvafiq orqanlar tərəfindən təcürbədə tətbiqi hər hansı problem yaratmırdı. Lakin 08 may 2007-ci il tarixli, habelə ondan sonrakı (17 mart 2009-cu il, 07 may 2013-cü il və 20 may 2016-cı il tarixli) amnistiya aktları ilə əvvəlkilərdən ciddi surətdə fərqlənən yeni normalar meydana çıxmış, sanki belə aktların qəbulu üçün yeni konsepsiya müəyyənləşdirilmişdir. Son amnistiya aktlarına görə amnistiya bu **qanun qüvvəyə minənədək cinayət törətmiş şəxslər barəsində deyil**, yalnız qanuni **qüvvəyə mindiyi günədək qüvvəyə minmiş ittiham hökmləri ilə məhkum edilmiş şəxslər barəsində** tətbiq edilir. Bu səbəbdən də təhqiqat və ibtidai istintaq orqanları amnistiyanı tətbiq edən orqanlar sırasından xaric edilmiş, məhkəmələrin bu sahədəki səlahiyyətləri isə munimuma endirilmişdir.

Amnistiya aktları ilə müəyyən edilən yeni normalara görə təhqiqat və ibtidai istintaq orqanları heç bir halda amnistiya tətbiq edilməsi əsası ilə material üzrə cinayət işi başlamağı rədd etmək, cinayət işinin icraatına xitam vermək barədə qərar qəbul edə bilməzlər. Onlar icraatlarındakı materialları (o cümlədən məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat üzrə materialları) və cinayət işlərini hər bir halda yekunlaşdırıb məhkəməyə göndərməyə borcludurlar. Məhkəmələrin bu sahədəki fəaliyyətlərində də eyni vəziyyət yaranmışdır. Son amnistiya aktlarının normalarına görə hazırda məhkəmə instansiyalarının heç birinin icraatlarındakı materiallar və cinayət işləri üzrə amnistiya tətbiq etmək hüququ yoxdur.

Belə ki, son amnistiya aktlarına görə məhkəmələr yalnız müəyyən növ cəzaya şərti məhkum edilmiş, cəzadən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilmiş, yaxud CM-nin 79-cu maddəsinə müvafiq olaraq təyin edilmiş cəzanın çəkilməsi təxirə salınan şəxslər barəsində amnistiya tətbiq etmək hüququna malikdirlər, bu şərtlə ki, hökm və qərarlar **icra mərhələsində** olsun. Bundan əlavə 4 ildən artıq olmayan müddətdə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş şəxslərin cəzalarının çəkilməmiş hissəsinin 6 aydan artıq olması hallarında cəzanın həmin müddətə azaldılması da məhkəmələrin səlahiyyətinə aid edilmişdir. Bütün hallarda son amnistiya aktları ilə məhkəmələrə icraatlarında olan işlər üzrə hazırlıq iclası mərhələsində, məhkəmə baxışı başlanana qədər və məhkəmə baxışının gedişində (ittiham hökmü çıxarılan) şəxs haqqında amnistiya tətbiq etmə səlahiyyəti verilməmişdir.

Yuxarıda qeyd etdik ki, SSRİ məkanında olduğumuz dövrdə, habelə müstəqillik əldə etdikdən sonra 2007-ci ilədək qəbul edilmiş amnistiya aktlarında bu aktlar onların qüvvəyə minməsinə qədər cinayət törətmiş şəxslərə aid edilirdisə, son dörd amnistiya aktları yalnız haqlarında çıxarılan hökmlər qüvvəyə minmiş şəxslərə şamil edilir. Əlbəttə, amnistiya aktının verilməsi dövlət siyasəti ilə bağlıdır və məhz kimlərin haqqında amnistiya kimi humanist tədbirin tətbiqinin məqsədə uyğun hesab edilməsi müvafiq dövlət strukturunun səlahiyyətindədir. Biz dövlətin siyasətinə, qanunverici orqanın səlahiyyətinə müdaxilə etmək fikrindən uzağıq. Lakin burada bizim fikrimizlə **qanunla və məntiqlə uzlaşmayan iki məsələyə** münasibət bildirmək bizim peşə borcumuzdur.

Amnistiya aktlarının tətbiq edilməsi şərtləri və onları tətbiq etməli orqanlarla əlaqədar məsələlər araşdırılakən məlum olur ki, əvvəla, axırıncı aktlarla müəyyən edilən normalarla cinayət-prosessual qanunun qüvvədə olan normaları arasında ziddiyət yaranmışdır. Digər tərəfdən eyni zaman kəsiyində cinayət törətmiş şəxslər dövlətin qəbul etdiyi amnistiya kimi humanist tədbirdən

bərabər surətdə yararlanmaq imkanından məhrum edilmişlər. Yeni eyni vəziyyətdə olan şəxslərdən biri haqqında amnistiya tətbiq edildiyi halda digəri haqqında müəyyən səbəblərdən tətbiq oluna bilmir. Bu isə insanların qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik hüququnu pozur.

Dediklərimizi əsaslandırmağa çalışacağıq. Qüvvədə olan AR CPM-nin 39-cu maddəsinə görə amnistiya aktına əsasən şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməli olması cinayət təqibini istisna edən hal olduğu üçün o, cinayət məsuliyyətindən azad olunmalıdır (39.1.12-ci maddə). Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş cinayət məsuliyyətindən və cəzadan azad etmə hallarının mövcudluğu **cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə** imkan verir. Təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror icraat zamanı CPM-nin 39-cu maddəsində göstərilən halları aşkar etdikdə cinayət təqibinə xitam verilməsi barədə (o cümlədən cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi barədə) qərar çıxarır. (CPM-nin 40.1 və 41.1-ci maddələri).

Son illərin istintaq-məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, amnistyanın yalnız haqlarında qanuni qüvvəyə minmiş hökmlər olan məhkumlar barəsində tətbiq edilməli olması barədəki müddəalar amnistiya aktının tətbiqi ilə əlaqədar ciddi problemlər yaratmışdır. Belə ki, CPM-nin 39, 40, 41-ci maddələri ilə müəyyən olunan normalar ləğv edilməmişdir və hazırda da qüvvədədir. Halbuki, təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror davamlı olaraq son 9 il ərzində icraatlarında olan materiallar və işlər üzrə amnistiya tətbiq etmə hüququndan məhrum edilirlərsə CPM-nin həmin maddələrlə müəyyən edilən müvafiq normalarının qanundan çıxarılması daha məntiqli idi. Çünki heç bir halda tətbiqi mümkün olmayan normaların formal olaraq qanun mətnində saxlanması haqq qazandırmaq mümkün deyil.

Bəzi hüquqşünaslar hesab edirlər ki, təhqiqat, ibtidai istintaq orqanlarının icraatlarındakı materiallar və cinayət işləri üzrə amnistiya tətbiq edə bilməmələri elə də ciddi narahatlıq yaratmamalıdır. Həmin orqanlar belə hallarda CPM ilə müəyyən edilən qaydalarda prosessual hərəkətləri davam etdirə və cinayət işini yekunlaşdırıb məhkəməyə göndərə bilər. Bundan sonra şəxs haqqında amnistyanın tətbiq edilib-edilməməsi məsələsinin həlli məhkəmə və cəza-icra orqanlarının üzərinə düşür.

Məsələnin belə qoyuluşu vəziyyətdən çıxış yolu hesab edilə bilməz və sadəcə problemin həllindən yayınmaq məqsədi daşıyır. Çünki, əgər cinayət hadisəsi törətmiş şəxsin əməli amnistiya aktının təsiri altına düşürsə və şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs amnistyanın tətbiqinə etiraz etmirsə CPM-nin adı çəkilən normalarının qüvvədə olduğu vaxtda təhqiqatçı, yaxud müstəntiq amnistiya tətbiq etməmək barədəki qərarını necə əsaslandırma bilər?

Fikrimizcə belə hallarda iş üzrə hökmün çıxarılmasını, ittiham hökmünün qanuni qüvvəyə minməsinə gözləməyə ehtiyac yoxdur. Qeyd etdiyimiz kimi bir tərəfdən qanuni əsas olduğu halda amnistiya tətbiq edilməməsi CPM-nin normalarına ziddir. Digər tərəfdən nəzərə almaq lazımdır ki, təhqiqat, istintaq hərəkətləri, həmçinin məhkəmə araşdırmaları müəyyən qrup dövlət qulluqçularının (əməliyyat işçiləri, təhqiqatçılar, müstəntiqlər, prokurorlar, hakimlər və s.) gərgin əməyi hesabına başa çatdırılır. Belə vəziyyətdə cinayət prosesinin tərəflərindən heç birinin marağında olmadığı səmərəsiz araşdırmaların aparılması, həmin orqanların işini daha da gərginləşdirir. Nəzərdən qaçırmaq olmaz ki, istintaq-məhkəmə araşdırmaları bir sıra işlər üzrə həm də cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə (ekspertlərə, mütəxəssislərə, tərcüməçilərə, şahidlərə, vəkillərə) dövlət büdcəsindən vəsait ödənilməsi ilə bağlıdır.

Nəhayət, hazırki tarixi şəraitdə bir çox xarici ölkələrdə cinayət işləri üzrə məhkəmə icraatının sadələşdirilməsi istiqamətində ciddi işlər aparılır. Məsələn, bir sıra başqa ölkələrdə olduğu kimi Rusiya Federasiyasının cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə də konkret işlər üzrə məhkəmə qərarının qəbul edilməsinin icraatı tezləşdirən yeni qaydası müəyyən edilmişdir. RF CPM-nin 40-cı fəslinə görə təqsirləndirilən şəxs ona verilən ittihamla razılaşıqda **məhkəmə araşdırması aparmadan haqqında hökm çıxarılması barədə** vəsatət vermək hüququna malikdir. Prosessual qanunda belə vəsatətin qəbuluna mane olan norma nəzərdə tutulmadıqda vəsatət təmin olunmalıdır. Şübhəsiz ki, bu norma da cinayət icraatının sadələşdirilməsi üsullarından biri olduğu, proses iştirakçılarının hüquqlarını pozmadığı üçün təqdir edilməlidir.

Bütün bu arqumentlər də amnistiya tətbiq edilə bilən işlər üzrə səmərəsiz məhkəmə araşdırmaları aparılmasını gərəksiz edir.

Opponentlərin arqumentləri həm də ona görə əsassızdır ki, son amnistiya aktlarına görə məhkəmələr də hökmə məhkumlara hansı növ cəza təyin edilməsindən asılı olmayaraq onlar haqqında amnistiya tətbiq edə bilməzlər. Cəzaçəkmə müəssisələri üçün isə amnistiya aktlarında bu aktı tətbiq edib başa çatdırmaq üçün konkret vaxt (adətən 3-4 ay) müəyyən edilir. Müəyyən səbəblərdən amnistiyanın tətbiqinə əsas verən sənəd (qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü, yuxarı instansiya məhkəməsinin qərarı) cəzaçəkmə müəssisəsinə gec daxil olduqda həmin orqan da amnistiyanın icra müddəti ötdüyünə görə konkret şəxs haqqında amnistiya tətbiq edə bilmir. Beləliklə məhkum ondan asılı olmayan səbəblər üzündən dövlətin müəyyən etdiyi güzəştlərdən faydalanmaq imkanından məhrum olur. Məsələnin mahiyyətinə nüfuz etdikdə məlum olur ki, eyni zaman kəsiyində, yəni amnistiya aktı qüvvəyə minənədək cinayət törətmiş şəxslər amnistiya aktının tətbiqi ilə bağlı fərqli hüquqi nəticə ilə üzləşməli olurlar, yəni məhkumların bir qismi amnistiyanın təsir dairəsindən kənar qalır. Bu isə ən azı həmin şəxslərin konstitusion hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxarır.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinə görə hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsinə təminat verilir (maddə 60). Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur (maddə 71). AR CM-nin 6 və CPM-nin 11-ci maddələrində də hər kəsin qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik hüququndan danışılır.

Son amnistiya aktları ilə müəyyən edilən normalara əməl edilməsi bəzi hallarda eyni dövrdə (məsələn, amnistiya aktı qüvvəyə minənədək) cinayət hadisəsi törətmiş şəxslərdən bir qrupunun hüquqları digərləri ilə müqayisədə pozulmasına səbəb olur. Yəni bir qrup şəxs amnistiya aktından yararlanmağa bildiyi halda, digər qrup bu imkandan məhrum olur. Buna əmin olmaqdan ötrü isə istintaq-məhkəmə təcrübəsində baş verməsi mümkün olan aşağıdakı situasiyalara diqqət yetirmək kifayətdir.

Birinci situasiya: Amnistiya aktı qüvvəyə minənədək iki şəxs ayrı-ayrılıqda CM-nin amnistiya tətbiqini məhdudlaşdırmayan maddələri ilə nəzərdə tutulan cinayət hadisəsi törətmişlər və iş təhqiqat və ya istintaq orqanlarının icraatındadır. Son amnistiya aktlarının normalarına görə həmin orqanlar cinayət törətmiş şəxslərdən heç biri haqqında amnistiya tətbiq edə bilmirlər. Bu şəxslərdən biri haqqında təhqiqat və ya ibtidai istintaq hərəkətləri yekunlaşdırılmaqla cinayət işi məhkəməyə göndərilir. İşə qısa müddətdə baxılır və şəxs haqqında ittiham hökmü çıxarılır. Şübhəsiz ki, hansı növ cəzaya məruz qalmasından asılı olmayaraq şəxsin haqqında məhkəmə tərəfindən də amnistiya tətbiq olunmur. Hökm qanuni qüvvəsini aldıqdan sonra icraya yönəldilir və şəxs haqqında cəzaçəkmə müəssisəsi və ya icra məmuru tərəfindən amnistiya tətbiq olunmaqla o, cəzadan azad edilir.

Digər şəxs haqqında isə konkret səbəblərdən, (məsələn, onun xəstəliyi, xarici səfərdə olması, iş üzrə ekspertizalar keçirilməsi və s.) cinayət işi məhkəməyə gec göndərilmişdir. İşə gec baxıldığı üçün ittiham hökmü amnistiya aktının icrası üçün nəzərdə tutulan müddətdə (3-4 ay) qanuni qüvvəsini almadığından icraya yönəldilmir və təbii ki, bu şəxs haqqında amnistiya aktı tətbiq olunmur.

Deməli amnistiya aktı qəbul edilməmişdən əvvəl iki şəxsin ayrı-ayrılıqda müxtəlif cinayət hadisələri törətmələri birinci şəxsin amnistiya aktına əsasən cəzadan azad edilməsinə gətirib çıxardığı halda, digər məhkum ondan asılı olmayan səbəblərdən amnistiyadan yararlanmaq imkanından məhrum olur. Bu isə şübhəsiz ki, ikinci məhkumun konstitusion hüquqlarının pozulması kimi qiymətləndirilməlidir.

Eyni sözləri cinayət hadisəsini iştirakçılıqla törətmiş iki və ya daha çox şəxslər haqqında da demək olar. Yəni hadisəni birlikdə törətmiş şəxslərdən biri haqqında işin icraatı ibtidai istintaq orqanı tərəfindən dayandırıldıqda, (məsələn, ağır xəstəliyə tutulması, stasionar müalicədə olması

səbəbindən) qrupun digər üzvlərindən fərqli olaraq onun haqqında amnistiya tətbiq olunması praktiki olaraq mümkün olmayacaqdır. Çünki, bu halda da iş üzrə onun barəsində çıxarılan hökmün qanuni qüvvəyə minməsi vaxtı cəza icra orqanları tərəfindən amnistiyanın tətbiqi müddətindən kənara çıxır.

İkinci situasiya: Eyni vəziyyət cinayət işlərinin birinci instansiya məhkəməsinin icraatında olması hallarında da baş verir. Yəni məhkəmənin icraatında olan işin icraatı qanunda müəyyən edilən əsaslarla dayandırıldıqda ittiham hökmünün çıxarılması, hökmün qanuni qüvvəyə minməsi vaxtı təbii ki, gecikir. Amnistiyanın tətbiq edilməsi üçün müəyyən edilən vaxt ötdüyündən cəzaçəkmə müəssisəsində də onun haqqında amnistiya tətbiq edilməsi qeyri-mümkün olur.

Üçüncü situasiya: Amnistiya aktı qəbul edilməmişdən cinayət hadisəsi törətmiş şəxs amnistiya aktı qüvvəyə minəndən sonra məhkum edilir və şübhəsiz ki, hökm çıxarılmış haqqında amnistiya tətbiq olunmur. Şəxs ittiham hökmündən narazı qaldığı üçün ondan apelyasiya şikayəti verir. Hökm qüvvədə saxlanmasına baxmayaraq apelyasiya məhkəməsi də şəxs haqqında amnistiya tətbiq edə bilmir. İş birinci instansiya məhkəməsinə qaytarılana qədər amnistiyanın tətbiqi üçün müəyyən edilən müddət bitir. Deməli icra orqanları da məhkum haqqında amnistiya aktını tətbiq etmək imkanından məhrum olur.

Belə çıxır ki, haqqında çıxarılmış ittiham hökmündən məhkumun qanunla müəyyən edilən şikayətvermə hüququndan istifadə etməsi onun ziyanına işləyir. Çünki şəxs hökmdən şikayət etməsəydi haqqında amnistiya tətbiq edilməklə cəzadan azad oluna bilərdi.

Belə anlaşılmaz situasiya zərərçəkmiş şəxs və dövlət ittihamçısının məhkuma qarşı qərəzli olmaları səbəbindən də yarana bilər. Məsələn, zərərçəkmiş və dövlət ittihamçısının hökmdən qanuni və əsaslı hesab edilməyən apelyasiya şikayəti və ya protesti vermələri də müddətin keçməsi səbəbindən məhkumun amnistiya tətbiq ediləsi şəxslər sırasından kənarda qalmasına səbəb ola bilər.

Dördüncü situasiya: Şəxs amnistiya aktının təsiri altına düşməyən cinayət əməlini törətmək üstündə məsuliyyətə alınmış və məhkum edilmişdir. Lakin Apelyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən məhkumun əməli cinayət qanununun amnistiya tətbiqinə imkan verən daha yüngül maddəsinə tövsif edilir. Belə hallarda apelyasiya instansiyası məhkəməsi amnistiya tətbiq edə bilmədiyindən məhkum apelyasiya məhkəməsinin qərarı ilə müəyyən edilən cəzanı çəkməkdə davam edir. Apelyasiya qərarının cəzaçəkmə müəssisəsinə gec çatması nəticəsində də məhkum haqqında amnistiya tətbiq oluna bilmir. Eyni vəziyyət kassasiya instansiya məhkəməsinin məhkumun əməlini CM-nin daha yüngül cəza nəzərdə tutan maddəsinə tövsif etməsi hallarında da yarana bilər.

Göründüyü kimi, təhqiqat, ibtidai istintaq və aşağı məhkəmə orqanlarının səhvi nəticəsində şəxsin əməlinin düzgün tövsif edilməməsi səbəbindən məhkumların hüquqları məhdudlaşdırıla bilər.

Son amnistiya aktlarının müvafiq orqanlar tərəfindən tətbiqi zamanı subyektiv səbəblərdən vətəndaşların qanun və məhkəmə qarşısında hüquq bərabərliyi ilə bağlı başqa arzu olunmaz situasiyaların yarana bilməsi halları da istisna olunmur. Məsələn, CPM-nin 48-ci maddəsinə görə cinayət təqibi üzrə icraatın tezliyi təmin olunmalı, istintaq-məhkəmə araşdırmaları təhqiqatçı, müstəntiq və məhkəmə tətfindən elə müddətlərdə başlamalı və qurtarmalıdır ki, şəxslər pozulmuş hüquqlarının bərpasını həddən artıq uzun müddət gözləməli olmasınlar. Hərçənd bir sıra hallarda obyektiv və subyektiv səbəblərdən qanunun bu tələblərinə əməl etmək qeyri-mümkün olur. Bu da öz növbəsində bizim tədqiq etdiyimiz məsələyə münasibətdə cinayət törətmiş şəxslərin hüquqlarının pozulması ilə nəticələnir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, amnistiya aktlarının icrası ilə əlaqədar müəyyən edilən müddət bitdikdən sonra qüvvəyə minən hökmlər üzrə məhkumlar haqqında amnistiya aktının tətbiqinin mümkünlüyü barədə son amnistiya aktlarında hər hansı göstəriş yoxdur. Bu səbəbdən də amnistiyanın icrası üçün müəyyən edilən 3-4 aylıq müddət ötdükdən sonra heç bir halda məhkum haqqında amnistiya aktını tətbiq etmək mümkün olmur. Son amnistiya aktları ilə təhqiqat, ibtidai

istintaq orqanlarının bu aktları icra edən orqanlar sırasından tam çıxarılması, məhkəmələrin isə bu sahədəki səlahiyyətlərinin minimuma endirilməsi amnistiyanın tətbiqi sahəsində xeyli problemlər yaratmışdır.

Əlli ildən artıq müddətdə verilən amnistiya aktlarını izləyən və tətbiq edən şəxs kimi bu yazının müəllifi hesab edir ki, amnistiya aktlarının tətbiqi ilə bağlı 2007-ci ilə qədər mövcud olan qaydalar daha məntiqi olmuşdur. Yəni amnistiya aktları **haqlarında qanuni qüvvəyə minmiş hökmlər olan şəxslər barəsində deyil, amnistiya aktı qüvvəyə minən vaxta qədər cinayət hadisəsi törətmiş şəxslər barəsində** tətbiq edilməlidir. Məsələnin bu cür qoyuluşu amnistiyanın mahiyyəti və tətbiqi ilə bağlı cinayət-hüquq nəzəriyyəsinin müdəaları ilə də üst-üstə düşür. Belə olduqda həm şübhəli və təqsirləndirilən şəxslər, həm də məhkumlar dövlətin həyata keçirdiyi humanist tədbirdən bərabər surətdə yararlanmaq imkanı əldə edirlər. Əvvəlki amnistiya aktlarında müəyyən edilən normalarla cinayət mühakimə icraatının bütün mərhələsində şəxs haqqında amnistiya tətbiq edilməsi mümkün olduğundan ədalət və bərabərlik prinsiplərinə daha dəqiq əməl edilirdi.

Təhqiqat və ibidai istintaq orqanlarının amnistiya aktlarını tətbiq edən orqanlar sırasına bərpa olunması isə nəinki bu sahədə cinayət-prosessual qanun normalarına dəqiq əməl edilməsinə, həmçinin həmin orqanların iş yükünün azalmasına, dövlət vəsaitinə qənaət edilməsinə də səbəb ola bilərdi.

Əminliyimizi bildirmək istəyirik ki, qanunverici orqan tərəfindən gələcəkdə amnistiya aktları qəbul edilərkən bu qeydlərimiz diqqətdən yayınmayacaqdır.

Nazlı Əhmədov

vəkil

HOLLİVUD, BOLLİVUD VƏ AZƏRBAYCAN

Bu yaxınlarda maraqlı bir məlumatla tanış oldum: 2016-cı ilin əvvəlində Gürcüstanda “Film in Georgia” (“Gürcüstanda film çək”) adlı dövlət proqramı qəbul edilib. Proqrama əsasən, müəyyən şərtlərə əməl etməklə Gürcüstanda çəkilən filmlərin və bir sıra digər audiovizual əsərlərin (serialar, sənədli filmlər, reklamlar, animasiya filmləri və sair) istehsalçıları əhəmiyyətli imtiyazlar əldə edirlər: xərclədikləri vəsaitin 20 faizini geri alırlar. Filmdə Gürcüstanı təbliğ edən elementlər olarsa, yəni, proqramın dili ilə desək, film “mədəni testi”ni keçərsə, əlavə 1-5 faiz də güzəşt də verilir. Beləliklə, xərclənən vəsaitin toplam 25 faizə qədəri geri alınə bilər.

Sözsüz ki, imtiyazlara ümid edən istehsalçılar proqramın şərtlərinə də əməl etməlidirlər. Həmin şərtlər ətraflı olmaqla bərabər, istehsal olunan audiovizual əsərin və çəkilən xərclərin növünə görə fərqləndirilir, bu da, öz növbəsində, müxtəlif imkanlara, iş prinsipinə və planlara malik istehsalçı fərqli istehsalçı şirkətləri cəlb etməyə imkan verir. Proqramın bütün iqtisadi şərtlərinin hamısını burada açıqlamadan (maraqlananlar yuxarıda veridim keçid üzrə proqram barədə daha ətraflı məlumat əldə edə bilərlər) yalnız onu qeyd edim ki, bir əsərin istehsalına xərclənməli olan minimum vəsaitin məbləği təxminən 204 min ABŞ dolları təşkil etməli və vəsaitin 50 faizi ərizə verilərkən ərizəçinin sərəncamında olmalıdır. Fikrimcə, kifayət qədər əlverişli şərtədir.

Proqramın “mədəni testi” daha maraqlıdır və məhz onun üzərində ətraflı dayanmaq istərdim. “Mədəni test”ə əsasən, aşağıdakı elementlərdən biri audiovizual əsərə daxil edildikdə, göstərilən həcmdə əlavə güzəşt əldə edilir:

- Əsərin istehsalı tamamlandıq əsər televiziya kanalında və ya kinoteatrda nümayiş etdirilərsə və onun tanıtım çarxına əsərin Gürcüstanda çəkilmiş olduğuna dair görüntülər daxil edilərsə – əlavə 1 faiz;

- İstehsal zamanı ən azından aşağıdakılardan biri Gürcüstan vətəndaşı olduqda, əlavə 1 faiz: aparıcı aktyor və ya aktrisa (titrlərdə bu kateqoriyada ilk 3 addan biri olmaq şərtilə), rejissor (titrlərdə ilk 2 addan biri), ssenari müəllifi (titrlərdə ilk 2 addan biri), bəstəkar (titrlərdə ilk 2 addan biri), azı 2 nəfər ikinci dərəcəli aktyor və ya aktrisa (titrlərdə ilk 10 adlara daxil), azə 3 nəfər qrup rəhbəri (titrlərdə ilk ad), prodüser (titrlərdə ilk 3 addan biri), istehsal üzrə dizayner (titrlərdə ilk ad), geyim üzrə dizayner (titrlərdə ilk ad), xətt prodüseri (titrlərdə ilk ad), istehsal meneceri yaxud bölmə meneceri (titrlərdə ilk ad);

- Aşağıdakılardan heç olmasa birindən istifadə edildikdə, əlavə 1 faiz: Gürcüstan hadisələrin cərəyan etdiyi yer kimi əks etdirilərsə və bu barədə ekranda məlumat verilərsə, ssenari Gürcüstan ədəbi əsərinə və ya ölkənin tarixi hadisəsinə əsaslanarsa yaxud Gürcüstanın tanınan tarixi və mədəni abidələri əks etdirilərsə (UNESCO-nun qorunan abidələr siyahısına daxil edilmiş yaxud daxil edilməyə namizəd olan yerlər, hökumətin təsdiq etdiyi siyahıda sadalanan yerlər və ya Gürcüstanın dövlət bayrağı – ekranda ən azı 2 saniyə ərzində görünmək şərtilə);

- Ərizəçi proqrama daxil edildikdən sonra 48 ay ərzində istehsalsonrası iş və xidmətlərlə bağlı azı 50 min lari vəsaiti Gürcüstan ərazisində xərclədikdə – əlavə 1 faiz;

Göründüyü kimi, proqram və onun elementləri çox peşəkarcasına tərtib edilib və Gürcüstanın və onun vətəndaşlarının maraqlarının təbliğinə və qorunmasına köklənməklə bərabər, istehsalçı şirkətlər üçün əlverişli şərait yaradır. Təəccüblü deyil ki, artıq Hollivudun Disney və digər iri şirkətləri, həmçinin Bollivud şirkətləri proqramla maraqlanmış və artıq proqram çərçivəsində bir sıra tammetrajlı filmlər çəkilməmiş və çəkilməkdədir.

Onu da qeyd edim ki, “Film in Georgia” proqramı Avropa Birliyində “Film New Europe” (“Yeni Avropanı çək”) proqramının ardınca qəbul edilib və bu silsilədən olan ilk aktiv proqramdır.

Sonda, bu yazını oxuyarkən bir çoxunuzun özü-özünə verdiyi sualı da yazım: gözəl təbiətimizi, tarixi və mədəni irsimizi, “İpək Yolu” konsepsiyasını təbliğ etməyə, turizmim inkişafı və neçə-neçə iş yerlərinin açılmasına xidmət edəcək, rəqabətədavamlı olması üçün Gürcüstanla müqayisədə daha geniş iqtisadi güzəştlər verən “Film in Azerbaijan” proqramını tezliklə qəbul etməyə bizə nə mane olur? Niyə də yox?

Pənah Məmmədov
Vəkil

**MƏHKƏMƏ PRESEDENTİ HÜQUQUN
MƏNBƏYİ KİMİ**

Hüququn mənbəyi dedikdə, hüquq normalarının təsbiti və ifadə üsulları və ya hüquq normalarının təsbit olunduğu rəsmi dövlət sənədləri başa düşülür. Hüquq sistemlərinə mənsubluqdan asılı olaraq dünya dövlətlərinin qanunvericiliyində hüququn mənbəyinin tərkibi fərqli qaydada müəyyən edilmişdir. Belə ki, Anqlo-Sakson hüquq sisteminə daxil olan ölkələrin (məs: İngiltərə, ABŞ və s.) qanunvericiliyində normativ hüquqi aktlarla yanaşı məhkəmə presedenti də hüququn mənbəyi kimi qəbul edildiyi halda, Roman-German hüquq sisteminə daxil olan ölkələrin, o cümlədən Respublikamızın qanunvericiliyində məhkəmə presedenti hüququn mənbəyi kimi qəbul edilmir.

Məhkəmə presedenti dedikdə, məhkəmənin konkret iş üzrə əvvəllər çıxardığı qərarının oxşar işlərin həlli zamanı hüquq norması qüvvəsinə malik olması başa düşülür. Məhkəmə presedentinin hüququn mənbəyi kimi qəbul edilib-edilməməsi hüquq ədəbiyyatlarında bu məsələ ətrafında mübahisələr doğurmuşdur. Müəlliflərin əksər hissəsi məhkəmə presedentinin hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməsinin əleyhinə, çox az bir hissəsi isə bu məsələnin lehinə çıxış etmişlər. Biz məhkəmə presedentinin hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməsinin tərəfdarıyıq.

Məhkəmə presedentini hüququn mənbəyi kimi qəbul etməyən müəlliflər fikirlərini məhkəmə qərarlarında hüquq normasının yaradılmaması, habelə hüquq normalarının tətbiqi dairəsinin məhdudlaşdırılmaması və ya genişləndirilməməsi ilə əlaqələndirirlər. Biz məhkəmə presedentinin hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməməsinin yuxarıda göstərilən səbəblərlə əlaqələndirilməsini aşağıdakı arqumentlərlə düzgün hesab etmirik:

Birincisi, ona görə ki, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun bəzi qərarlarında konkret olaraq hüquq norması yaradılmışdır. Buna misal olaraq:

a) 1971-ci il redaksiyalı Azərbaycan Respublikası Əmək Qanunları Məcəlləsinin 38-ci maddəsinin b) bəndində (qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin b) bəndində) işçilərin sayı və ştatlarının ixtisar edilməsi işəgötürənin təşəbbüsü ilə əmək müqaviləsinə xitam verilməsinin əsaslarından biri kimi qəbul edilmişdir. İşəgötürən bu hüququnu reallaşdırarkən 1971-ci il redaksiyalı Əmək Qanunları Məcəlləsinin 40-1-ci maddəsində (qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 78.2-ci maddəsində) göstərilir ki, işçilərin sayı və ya ştatı ixtisar edilərkən işçilərin ixtisas dərəcəsi eyni olduqda işdə saxlanmağa üstünlük hüququ olan şəxslər nəzərə alınır. Əmək müqaviləsinin bağlanması, dəyişdirilməsini və xitamını nizama salan əmək qanunvericiliyinin tətbiqinin məhkəmə təcrübəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 23 dekabr 1993-cü il 5 sayılı qərarının (1994-cü il 20 may tarixli 5 sayılı qərarla edilmiş dəyişikliklərlə) 16-cı bəndində işçilərin ixtisarı zamanı əmək stajının az olması ilə əlaqədar istehsalat təcrübəsi olmayan işçilərlə əmək müqaviləsinə 1971-ci il redaksiyalı Əmək Qanunları Məcəlləsinin 38-ci maddəsinin b) bəndi (hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin b) bəndi)

(hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin b) bəndi) əsasında xitam verilməsi yolverilməz hesab edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun adı çəkilən qərarında müəyyən edilən bu halın Əmək Qanunları Məcəlləsinin 38-ci maddəsinin b) bəndində (hazırda qüvvədə olan Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin b) bəndi) nəzərdə tutulmaması Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən hüquq normasının yaradılması nəticəsinə gəlməyə əsas verir.

b) Azərbaycan Respublikasının 01 sentyabr 2000-ci il tarixdən qüvvədə olan Mülki Prosesual Məcəlləsində və "Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında" 08 mart 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununda apellyasiya instansiya məhkəmələri tərəfindən birinci instansiya məhkəmələrinin qətnamələri ləğv və ya dəyişdirilərkən, kasassiya instansiya məhkəməsi tərəfindən isə apellyasiya instansiya məhkəmələrinin qətnamələri dəyişdirilərkən ləğv və ya dəyişdirilən məhkəmə qətnamələrinin icra edilməsi üçün icra vərəqələrinin hansı məhkəmə tərəfindən veriləcəyi ilə bağlı qayda müəyyən edilməmişdir. Yuxarıda göstərilən bu hal qanunvericilik qaydasında tənzimlənmədiyindən icra vərəqələrinin verilməsi ilə bağlı məsələlər ya birinci instansiya, ya da yuxarı instansiya məhkəmələri tərəfindən həll edilir. Bu sahədə məhkəmə təcrübəsində yaranmış müxtəlifliliyin aradan qaldırılması və vahid məhkəmə təcrübəsinin yaradılmasının ən uğurlu variantı Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun "İcra vərəqəsinin verilməsi və icrası ilə əlaqədar məhkəmə təcrübəsinin bəzi məsələləri barədə" 14 yanvar 2003-cü il tarixli 1 №-li qərarının 1-ci bəndində yaradılmış aşağıdakı hüquq normalarında öz əksini tapmışdır:

- apellyasiya instansiya məhkəmələri birinci instansiya məhkəməsinin qətnamələrini dəyişdirmədən saxladıqda bu barədə çıxarılan qətnamənin surəti və icra vərəqəsinin verilməsi üçün zəruri olan digər məlumatlar gecikdirilmədən birinci instansiya məhkəməsinə göndərilir və birinci instansiya məhkəməsi həmin qətnaməyə əsasən icra vərəqələri verir.

- apellyasiya instansiya məhkəmələri birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini ləğv edib yeni qətnamə çıxardıqda və ya qətnaməni dəyişdirdikdə, icra vərəqələri apellyasiya instansiya məhkəmələri tərəfindən verilməlidir.

- aşağı instansiya məhkəməsinin qətnaməsi apellyasiya instansiya məhkəmələri tərəfindən qismən ləğv edildikdə və ya hissə ilə ləğv edilib iş üzrə həmin hissədə yeni qətnamə qəbul edildikdə icra vərəqi qətnaməni ləğv etmiş məhkəmə tərəfindən verilir və bu halda icra vərəqələri həm qətnamənin qüvvədə qalmış hissəsinə, həm də ləğv edilmiş və ya yeni qətnamə qəbul edilmiş hissəsində verilir.

- Azərbaycan Respublikası MPM-nin 417.0.2-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi apellyasiya instansiya məhkəmələrinin qətnaməsini dəyişdirdiyi hallarda, iş üzrə icra vərəqələri vermək zərurəti yaranarsa, həmin qərarlar üzrə icra vərəqəsini Ali Məhkəmə verir.

İkincisi, ona görə ki, məhkəmələr hüquqi mübahisəni qanunun mübahisə predmetinə uyğun konkret maddəsi əsasında, bu olmadıqda isə müvafiq ardıcılıqla qanunun və ya hüququn analogiyasını tətbiq etməklə həll etməsi və həmçinin, məhkəmənin hüquq yaradan deyil, hüquq tətbiq edən orqan olması fikrimizcə, məhkəmə qərarlarında hüquq normasının yaradılmasını aşağıdakılara əsasən heç də istisna etmir:

1. Azərbaycan Respublikasının CM-də yerləşdirilən sadə dispozisiyalı cinayətlərin, bəzi cinayətlərin dispozisiyasına daxil edilən qiymətləndirici xarakter daşıyan əlamətlərin və cinayət tərkibinə daxil edilən bəzi ifadələrin, eləcə də qanunvericiliyin digər sahələrində işlədilən bəzi ifadələrin məzmunu qanunvericilik qaydasında açıqlanmadığından onların tövsifi və ya məzmunun müəyyən edilməsi hakimin hüquqi düşüncəsinə buraxılır. Hakimlərin qarşısında yaranan bu çətinliklərin aradan qaldırılmasının ən uğurlu variantı kimi inandırıcılığına və peşəkarlıq nümunəsi olmasına görə fərqlənən yuxarı instansiya məhkəmələrinin, xüsusən də Ali Məhkəmənin konkret işlər üzrə çıxardığı qərarlarında verilən izahların rolu danılmazdır. Bu isə məhkəmə presedentini hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməsinin zəruriliyini bir daha təsdiq edir.

2. Məhkəmə presedenti institutunda məhkəmənin konkret iş üzrə əvvəllər çıxardığı qərarlarına sonradan oxşar işlərin həlli zamanı hüquq norması qüvvəsinin verilməsi. Azərbaycan

Respublikasının prosesual qanunvericiliyində yaradılan *“preyudisiallıq”* institutu vasitəsi ilə məhkəmə qərarlarına qanunvericilik qaydasında aşağıdakı formada hüquq norması qüvvəsi verilmişdir:

- Bir mülki iş üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi ilə müəyyən edilmiş faktlar həmin işdə iştirak edən şəxslər tərəfindən başqa məhkəmə prosesində mübahisələndirilmir və yenidən sübut edilmir. (MPM-in 82.3-cü maddəsi).

- cinayət işi üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü bu hərəkətlərin olub-olmaması və bu hərəkətlərin kim tərəfindən edilməsi sahəsində mülki işə baxan məhkəmə üçün məcburidir (MPM-in 82.4-cü, CPM-in 65.4-cü maddələri).

- Kassasiya instansiyasında işə baxan məhkəmənin qərarında şərh edilən göstərişlər həmin işə yenidən baxan məhkəmə üçün məcburidir. (MPM-in 420-ci maddəsi).

- Məhkəmənin mülki iş, inzibati və ya iqtisadi mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş qərarı cinayət prosesini həyata keçirən orqan və cinayət işinə baxan məhkəmə üçün yalnız hadisənin olub-olmaması hissəsində məcburidir (CPM-in 65.7-ci maddəsi).

Bütün bunlarla əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində məhkəmə presedentinin qismən də olsa hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməsi qanunvericiliyin uğuru sayılmalıdır.

Üçüncüsü, ona görə ki, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenum qərarlarında cinayət qanununun bəzi müddəalarına məhdudlaşdırıcı və ya genişləndirici təfsir verilməklə məhkəmə qərarları ilə hüquq normasının tətbiqi dairəsinin məhdudlaşdırılmış və ya genişləndirmişdir. Bu hallara misal olaraq:

a) Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 29-cu maddəsinin hərfi təfsirinə əsasən *“cinayət etməyə cəhd”* qəsdən törədilən bütün cinayətlərdə mümkündür. Lakin, AR-sı Ali Məhkəməsi Plenumunun *“Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında”* 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3№-li qərarının 2-ci bəndində *“...cinayəti törətməyə cəhd ... yalnız birbaşa qəsdlə ... həyata keçirilə bilər”* ifadəsinin işlədilməsi ilə CM-nin 29-cu maddəsində nəzərdə tutulan hüquq normasının tətbiqi dairəsi məhdudlaşdırılmışdır.

b) Azərbaycan Respublikası MPM-nin 231.1-ci maddəsinin hərfi təfsirinə görə qətnamənin icrasına möhlət verilməsi və ya onun hissə-hissə icra edilməsi, qətnamənin icra üsulunun və qaydasının dəyişdirilməsi bütün instansiya məhkəmələri tərəfindən həyata keçirilə bilər. Lakin AR-sı Ali Məhkəməsi Plenumunun *“İcra vərəqəsinin verilməsi və icrası ilə əlaqədar məhkəmə təcrübəsinin bəzi məsələləri barədə”* 14 yanvar 2003-cü il tarixli 1 №-li qərarının 3-cü bəndində *“qətnamənin icra edilməsinə möhlət verilməsi və ya onun hissə-hissə icra edilməsi, qətnamənin icra üsulunun və qaydasının dəyişdirilməsi yalnız birinci instansiya qaydasında işə baxan məhkəmələr tərəfindən həll edilir”* ifadəsinin işlədilməsi ilə MPM-in 231.1-ci maddəsinin tətbiqi dairəsi məhdudlaşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenum qərarlarını təhlil etdikdən sonra belə qənaətə gəlirik ki, burada verilən izahların böyük əksəriyyəti məhkəmələr üçün məcburi, az bir hissəsi isə tövsiyyə xarakteri daşıyır. Həm bu, həm də Mülki Prosesual Məcəllənin 82.3 və 82.4-cü, Cinayət Prosesual Məcəllənin isə 65.4 və 65.7-ci maddələri əsasında məhkəmə qərarlarında müəyyən edilən halların digər məhkəmələrə münasibətdə məcburi olması məhkəmə qərarlarına hüquq norması üçün vacib sayılan məcburilik əlamətinin verilməsi deməkdir.

Maraqlı haldır ki, *“Normativ hüquqi aktlar haqqında”* 1999-cu il 26 noyabr tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 4.1-ci maddəsində Konstitusiya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130.IV maddəsi əsasında qanunvericilik aktlarına verdiyi şərh (leqal təfsir) normativ xarakterli hesab edilsə də, Ali Məhkəmə Plenumunun eyni xarakterli izahlarına (təfsirinə) normativ xarakter verilmir. Halbuki Konstitusiya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarına verdiyi təfsir Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 131.1-ci maddəsində Ali Məhkəmə Plenumunun qərarlarına verilən izahat xarakterindən kənara çıxmır. Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsinin normativ aktların uyğunsuzluğu ilə bağlı qərarları ilə yanaşı,

qanunvericilik aktlarına təfsirlə bağlı qərarlarında da hüquq norması yaradılmır. Hər hansı bir məsələ ilə bağlı hüquq normasının yaradılması zərurəti olduqda Konstitusiya Məhkəməsinin bu sahədə səlahiyyəti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə bu barədə tövsiyyə verməklə məhdudlaşır.

Diqqət çəkən məqamlardan biri də Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130.III maddəsində qanunun hər hansı bir normasının şərh edilməsi üçün Ali Məhkəmə tərəfindən Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu göndərilməsinin nəzərdə tutulmasıdır. Ali Məhkəmənin Plenum qərarlarında məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi əsasında məhkəmələrin qarşısında çətinlik yaranan və məhkəmələr tərəfindən daha çox nöqsanların yol verildiyi normaların təfsiri verildiyindən qanunların təfsiri üçün Ali Məhkəmə tərəfindən Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu göndərilməsinə ehtiyac qalmır. Çünki Konstitusiya Məhkəməsi Ali Məhkəmənin Plenum qərarlarının Konstitusiyaya uyğunluğunu yoxlamaqla Ali Məhkəmənin Plenum qərarlarına münasibətdə konstitusiya nəzarətini həyata keçirir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının yuxarıda göstərilən norması əslində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun təfsir vermək hüququnun məhdudlaşdırılması deməkdir. Amma Azərbaycan Respublikasının heç bir qanunvericilik aktında bu məhdudlaşdırmanın nədən ibarət olması açıqlanmır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7-ci maddəsində dövlət hakimiyyətinin bölgüsü prinsipi əsasında hakimiyyətin üç qolu – qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri fərqləndirilir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 148.2-ci maddəsində və “Normativ hüquqi aktlar haqqında” 1999-cu il 26 noyabr tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 4.1-ci maddəsində qanunvericilik hakimiyyəti ilə yanaşı, icra hakimiyyəti orqanlarının qərarlarına normativlik əlaməti verilmiş, məhkəmə hakimiyyəti orqanlarına gəldikdə isə bundan imtina edilmişdir. Fikrimizcə, məhkəmə qərarlarına normativlik əlamətinin verilməsi dövlət hakimiyyətinin Konstitusiyada təsbit edilmiş qollarının statusunun uyğunlaşdırılması nöqtəyi nəzərindən də zəruridir.

Göstərdiyimiz bütün bu hallar təsdiq edir ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində Ali Məhkəmə Plenumunun qərarlarına normativlik əlamətinin verilməməsi bu məsələyə kortəbii yanaşmanın nəticəsidir.

Qanunvericilikdə yol verilən bu qüsurun aradan qaldırılması ilə məhkəmə presedentinin tam olaraq hüququn mənbəyi kimi qəbul edilməsini arzulayırıq.

Nərmin Əmirova

Hüquqşünas

UŞAQLARIN TƏHSİL HÜQUQU VƏ ONUN REALİZƏ ŞƏRTLƏRİ

Təhsil hüququnun bütün digər hüquqlar içərisində xüsusi önəmi vardır. Təhsil hüququ həm özlüyündə ayrıca bir hüquqdur, həm də digər hüquqların öyrənilib dərk edilməsi, yararlanılması və qorunmasında vasitə rolunu oynayır. Bu mənada, təhsil hüququ fərdlərin yaşamaq hüququndan fikir və söz azadlığına, sağlamlıq hüququndan seçki hüququnadək bütün hüquqların istifadəsinin ilkin şərtidir. Yaşamaq hüququnun mövcudluğu və qorunması təhsildən asılıdır. Həmçinin, uşağın fiziki, zehni, sosial və mənəvi inkişafı üçün təhsilə ehtiyacı vardır.

Təhsil olmadan insanlar sağlamlıqlarına diqqət etməz, özlərini və ailələrini lazımi formada qoruya, məhsuldar şəkildə işləyə və mədəni baxımdan zəngin və gözəl bir həyat yaşaya bilməzlər. Məsələyə bir bütün olaraq cəmiyyət yönümündən baxıldığında fərdlərin təhsil hüququnun kifayət qədər gerçəkləşməməsi ictimai inkişaf və inteqrasiyaya, demokratiyaya, beynəlxalq sülh və təhlükəsizliyə zərər verir. Həmçinin, fərdin və cəmiyyətin inkişafı təmin edilmədikcə azadlıq, bərabərlik və demokratiyanın bərqərar olması qeyri-mümkündür [1].

Qısaca demək olar ki, təhsil hüququ düşünə bilən, düşündüklərini sərbəstcə ifadə edə bilən, təşəbbüskar və araşdırıcı, özünənəzarəti həyata keçirə bilən, öz hüquqlarına sahib çıxan, başqalarının hüquqlarına hörmət edən, mənən və cismən sağlam şəxslər yetişdirmək baxımından həyati əhəmiyyət daşıyır.

Beynəlxalq insan hüquqları ilə əlaqədar bir çox bəyannamə və konvensiyada təhsil hüququna toxunulmuşdur. Lakin bu mövzu ilə bağlı ən geniş tənzimləmə İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, Uşaq Hüquqları Konvensiyası və İnsan Hüquqları Bəyannaməsidir.

İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 13-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, hər bir şəxsin təhsil hüququ vardır. Təhsil hamıya azad cəmiyyətin faydalı iştirakçısı olmaq imkanı verməlidir [2].

Uşaq hüquqları Konvensiyasının 29-cu maddəsində isə təhsilin hədəfləri açıqlanmışdır. Həmin maddəyə görə, uşağın təhsili aşağıdakılara yönəldilməlidir:

a) uşağın şəxsiyyətinin, istedadının, əqli və fiziki qabiliyyətinin ən tam həcmdə inkişaf etdirilməsinə;

b) insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara, habelə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan olunmuş prinsiplərə hörmətin tərbiyə edilməsinə;

c) uşağın valideynlərinə, onun mədəni özgünlüyünə, dilinə və dəyərlərinə, uşağın yaşadığı ölkənin və mənşəcə olduğu ölkənin milli dəyərlərinə, öz sivilizasiyasından fərqlənən sivilizasiyalara hörmətin tərbiyə edilməsinə;

d) anlaşma, sülh, dözümlük, kişilərlə qadınların hüquq bərabərliyi və bütün xalqlar, etnik, milli və dini qruplar arasında, habelə yerli əhali sırasından olan şəxslər arasında dostluq ruhunda uşağın azad cəmiyyətdə şüurlu həyata hazırlanmasına;

e) ətraf mühitə hörmətin tərbiyə olunmasına [3].

Bu maddə böyük önəm daşıyır. Belə ki, Konvensiyaya qoşulan tərəf dövlətlərin üzərində razılığa gəldikləri bu məqsədlər və hədəflər hər uşağın doğuşdan yaranan insanlıq ləyaqəti və hər uşağın bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınması ilə birbaşa əlaqəlidir, həmçinin, hər biri uşaqların inkişaf tələbatları ilə qabiliyyətlərinin müxtəlifliyini nəzərə alır. Bu məqsədlər insan hüquqlarına hörmətin formalaşdırılması da daxil olmaqla, uşağın potensialının tam olaraq üzə çıxarılması, şəxsiyyət duyğusunun, uşağın sosiallaşması və ətrafdakı insanlarla əlaqələrinin formalaşmasına yönəlir.

UHK-nın 29-cu maddəsi tərəf dövlətlərin təhsilin yerüzündəki fərqli din, ölkə və mədəniyyət baxımından fərqli dəyərləri ehtiva etməsində razılığa gəldiklərini bildirir. İlk baxışdan, qeyd edilən müxtəlif dəyərlərin ziddiyət təşkil etdiyi, toqquşduğu ağla gələ bilər, uşağın öz mədəni kimliyi, dili, dəyərləri, yaşadığı ölkənin milli dəyərləri və özünkündən fərqli sivilizasiyalar uyuşmaya bilirlər. Məhz bu müddədə məqsəd, təhsilə tarazlı münasibət formalaşdırmağı və fərqli dəyərləri, fikirləri dialoq və hörmət mühiti içərisində uzlaşdırmağı vurğulamaqdır. Başqa sözlə, uşaqların bir toplumu, xalqı digərindən tarixi inkişaf baxımından ayıran fərqliliklər üzərindən körpülər qura bilmək kimi özünəməxsus potensialları vardır [4].

Təhsilin yönəldiyi hədəflər bir siyahı olmaqdan daha çox önəm daşıyır və Konvensiyada təsbit olunan digər hüquqları əlaqələndirir, möhkəmlədir.

Burada bir digər məsələ isə təhsil hüququnun gerçəkləşmə prosesinə verilən önəmdir. Təhsil prosesi həmçinin, digər hüquqlardan yararlanılmasını möhkəmlətməlidir. Burada nəzərdə tutulan tədris proqramından daha çox, tədris prosesi, pedaqoji üsullar, istər evdə, istər məktəbdə yaxud digər məkanda, təhsilin gerçəkləşdiyi, həyata keçdiyi mühitdir. Təhsil sistemi və təhsil prosesi, ilk növbədə, uşaq dostu, uşaq mərkəzli olub uşağın ləyaqətinə hörmət ediləcək, fikirlərini sərbəstcə dilə gətirməsinə imkan yaradacaq və məktəb həyatında aktiv, fəal iştirak edəcək formada olmalıdır. Diqqətə dəyər digər bir məsələ isə, məktəbdə intizamın insan ləyaqətinə hörməti əks etdirən metodlar vasitəsilə təmin edilməsi və məktəblərin qəti olaraq şiddətdən arındırılmasıdır. Məktəbdəki təhsil mühiti uşağa özünü güvəndə hiss etdirməli, özünə dəyər verilən bir yerdə öyrədildiyini düşünməsinə rəvac verməlidir [4].

Təhsil başqa yerlərdəki yaxud mücərrəd problemlər haqqında deyil, uşağın yaşadığı və üzvü olduğu cəmiyyətin problemləri barədə məlumatlı olmasına yardımçı olmalıdır. Bu növ təhsilin daha çox ailədə formalaşdırılması lazımdır; amma məktəblərin də bu sahədə üzərlərinə götürmələri lazım olan rollar var. Məsələn, uşaq təbii ətraf mühitə qayğı və hörmət göstərməyi evində, məktəbində öyrənməlidir. Bu sahədəki təhsil həm yerli, həm də regional və ya global məsələlərə toxunmalıdır.

Təhsilin ən ümumi hədəfi, məqsədi uşağın azad cəmiyyətdə tam olaraq və məsuliyyət hissi ilə iştirak etməsi üçün qabiliyyətlərini və fürsətlərini aşkara çıxarmaqdır. Burada vurğulanması lazım olan nüans, ən başda məlumat yığımına, rəqabətin təşviqinə və uşağın həddən artıq yüklənməsinə fokuslanan təhsilin, uşağın öz bacarıqlarını və qabiliyyətlərini tam olaraq və uyğun şəkildə inkişaf etdirməsinə ciddi şəkildə mane ola biləcəyidir. Təhsil uşaq dostu, həvəsləndirici və motivasiyaedici xüsusiyyətlər daşmalıdır.

Məktəblərdə insancıl mühit yaradılmalı, dostluq, yoldaşlıq və birgə fəaliyyət təşviq edilməli və uşaqların öz potensiallarına uyğun şəkildə inkişaf etmələrinə imkan tanınmalıdır.

Təhsil hüququnun realizə şərtləri

Mövcudluq. Təhsil prosesi üçün ehtiyac duyulan vasitələrin təmin edilməsi; məktəb binaları və yardımçı tikililər, məqbul əmək haqqı ilə təmin olunmuş ixtisas müəllimləri və digər pedaqoji işçilər, dərsliklər və digər dərs materialları, kitabxana, kompüterlər, içməli su, sanitariya qovşaq və s. **Əlçatanlıq.** Təhsil qurumlarının və tədris proqramının, ümumilikdə təhsil almağın hər bir uşaq üçün əlçatan olması (daha geniş aşağıda).

Qəbuledilənlik. Mövcud və əlçatan olan təhsilin həm də keyfiyyətli olmasını, uşağın şəxsiyyətinin, qabiliyyət və bacarıqlarının inkişafına rəvac verən şəkildə olmasını nəzərdə tutur.

Mövcud şəraitə uyğunlaşma. Tədris proqramı uşağın sosial, mədəni, iqtisadi və ətraf mühit şərtlərini nəzərə almasına, hazırki və gələcəkdəki tələbatlarıyla birbaşa əlaqəli olmasına, uşağın inkişaf şərtlərinin tam olaraq diqqətdə saxlanılmasına, tədris metodlarının bu şərtlərə uyğunlaşdırılmasına yönəlməlidir [5].

Təhsilin əlçatanlıq şərti - təhsil hüququnun realizəsində imkan bərabərliyinin təmin edilməsinin komponenti kimi.

Təhsildə əlçatanlığın bir-birilə kəsişən 3 əsas forması vardır:

- a) ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi;
- b) fiziki əlçatanlıq;
- c) iqtisadi əlçatanlıq [5].

Ayrı-seçkilik uşağın insanlıq ləyaqətinə zidd olmaqla yanaşı, təhsil imkanlarından yararlanma potensialını da zədələyici, hətta yoxedicisi bir vəziyyətdir. Nümunə versək, cəmiyyətdəki cinsi ayrı-seçkilik cinsi bərabərlik prinsiplərinə uyğun olmayan tədris proqramıyla, mövcud olan təhsil imkanlarından qız uşaqlarının əldə edə biləcəkləri faydaları məhdudlaşdırıb bilər və qız uşaqlarının təhsildə iştirakını əngəlləyici xüsusiyyətdəki etibarsız və dostca olmayan mühitlə də bu ayrı-seçkiliyi möhkəmləndirə bilər. Həmçinin, əngəlli uşaqlara, müəyyən fizioloji və psixoloji problemləri, əqli geriliyi olan uşaqlara təhsil sahəsində edilən ayrı-seçkilik hallarına rast gəlinir.

Təhsilin əlçatan olmasında bərabərliyin təmin edilməsi üçün sadəcə ayrı-seçkiliyin qadağan olunması bəs etmir. Bəzi qrupların təhsil əlçatanlığı üçün bu baxımdan xüsusi tədbirlər görülməlidir; bu hal ayrı-seçkilik olmasa da, ona yol açan biləcək situasiyaların qarşısını qabaqcadan almağa yönəlib. Başqa bir halda isə keçmişdə edilən ayrı-seçkilik şəxsləri, qrupları elə bir dezavantajlı statusa gətirib çıxarmış ola bilər ki, artıq ayrı-seçkilik aradan qaldırılsa da, ola bilsin ki həmin qrupa mənsub olan şəxslər bəzi hüquqlarından yararlanmaqda çətinlik çəksinlər. Bu səbəbdən təhsildə imkan bərabərliyinin təmin edilməsi üçün, ayrı-seçkiliyin qadağan olunması ilə yanaşı müəyyən tədbirlər görülməlidir. Yəni, başqa sözlə, ayrı-seçkiliklə bağlı tədbirlər məhz birbaşa ayrı-seçkiliyi aradan qaldırmağa yönəlir; imkan bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər isə ayrı-seçkilik və digər səbəblərdən ortaya çıxan dezavantajların nəticələrini (dolaylı ayrı-seçkiliyi) aradan qaldırmağa yönəlir.

Bərabərlik ifadəsinə iki yanaşma vardır. Rəsmi və ya "hüquqi" bərabərlik eyni hüquqi statusdakı fərdlərə (burada: vətəndaş) eyni cür, bərabər davranmağı nəzərdə tutur. "Real" bərabərlik fərqli sosial statuslardakı fərdlərə fərqli davranılmasını nəzərdə tutur. Bu isə iki fikri özündə ehtiva edir: imkan (fərsət) bərabərliyi və nəticələrin bərabərliyi.

Buradan çıxış etsək, təhsilə əlçatanlıqda imkan bərabərliyinin təmin edilməsi bəzi qruplar və fərdlərə pozitiv ayrı-seçkiliyi (xüsusi tədbirlər) şərtləndirir.

Fiziki əlçatanlıq - təhsilin fiziki olaraq əlçatan olmasının bir yönü uşağın gedə bilməsi baxımından yaxın məsafədə məktəbin mövcudluğunu ehtiva edir. Uşaq ya piyada yeriyərək, ya da lazım olduqda nəqliyyat vasitələri ilə məktəbə gedə bilməlidir. Bu mənada, yaxın məsafədə məktəbin olmaması və uzaqdakı məktəbə isə nəqliyyat vasitəsinin getməməsi o deməkdir ki, təhsil əlçatan deyil.

Təhsilin fiziki olaraq əlçatan olmasının digər yönü isə əngəlli uşaqlar üçün məktəb girişinin, kitabxana, bufet, tualet məkanlarının istifadəsinin mümkünlüyünü, onlara uyğun dərslərin olmasını ehtiva edir.

İqtisadi əlçatanlıq - təhsilin iqtisadi, daha dəqiq, maliyyə baxımından əlçatan olması təhsilin pulsuz olmasını, təqaüd imkanlarının mövcudluğunu, təhsillə bağlı əlavə xərclərin ödənilmə bilməsini nəzərdə tutur. UHK-nın 28-ci maddəsində təsbit edilən pulsuz təhsil almaq hüququ hərtərəfli ödənişsizliyi ehtiva edir; dərsləklər, materiallar, məktəbli formaları və s. ehtiyaclar.

Burada diqqətdəyərd digər məsələ isə yoxsulluq və təhsil arasındakı səbəb-nəticə əlaqəsidir. Yoxsulluq təhsilə əlçatanlıqda imkan bərabərliyini mümkünsüz edir; təhsilin əlçatan olmaması, yoxsul qrupların təhsildən məhrum qalması isə onları yenə də yoxsulluğa məhkum edir. İnsan hüquqları Bəyannaməsi və İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt dövlətləri

yoxsulluğu və onun təhsilə təsirlərini aradan qaldırmağa təşviq edir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Prof. dr Emine Akyüz, Çocuk hukuku, Pegem Akademi Yayıncılık, 2015;
2. İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, 1966;
3. Uşaq Hüquqları Konvensiyası, 1989;
4. General Comment No. 1: The Aims of Education (article 29 of the Convention on the Rights of the Child) (2001)
[http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/a\)GeneralCommentNo1TheAimsofEducation\(article29\)\(2001\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/a)GeneralCommentNo1TheAimsofEducation(article29)(2001).aspx)
5. General Comment No. 13: The right to education (article 13 of The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) (1999)
[http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d\)GeneralCommentNo13Therighttoeducation\(article13\)\(1999\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d)GeneralCommentNo13Therighttoeducation(article13)(1999).aspx)

İntiqam Hacıyev

Hüquqşünas

TİBB İŞÇİLƏRİNİN HÜQUQ VƏ VƏZİFƏLƏRİ, HƏMİN HÜQUQLARIN MÜDAFİƏ MƏXANİZMLƏRİ

Cəmiyyətimizdə baş verən hadisələr göstərir ki, tibb işçilərimiz öz hüquqlarını və həmin hüquqların müdafiəsi mexanizmlərini bilməməsi, bu sahədə hüquqi təbliğat aparan qurumların az olması səbəbindən onların hüquqları bir çox hallarda pozulur. Digər bir tərəfdən insan və vətəndaş hüquqlarının prioritet hesab olunması da həkimlərin hüquqlarının təbliğini bir qədər ikinci plana salmışdır. Hüquq və vəzifələrin bir-biriləri ilə vəhdətdə olması səbəbindən hüquqlardan danışarkən vəzifələrin kənarında saxlanması düzgün olmazdı. Ona görə də bu gün ki mühazirəmizdə tibb işçilərimizin hüquqları və vəzifələri izah olunmalı və həmin hüquqların müdafiə mexanizmlərindən danışılmalıdır. Olduqca aktual mövzu olmasına baxmayaraq ölkəmizdə bu mövzu olduqca az tədqiq olunmuşdur. Halbuki bu olduqca geniş mövzu hesab oldunur. Bu səbəbdən də məqalə kimi yazılması üçün predmet ümumiləşdirilmişdir.

Tibb işçilərinin fiziki şəxs kimi hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və qanunlarında, işçi kimi hüquq və vəzifələri Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuşdur. Bildiyimiz kimi tibb işçilərimiz bir çox vəzifə tuturlar. Belə ki, tibb müəssisəsinin rəhbəri, onun müavini, şöbə müdiri, ayrı-ayrı mütəxəssis həkimlər, tibb bacıları, mamalar və s. vəzifələri daşıyan şəxslər tibb işçiləri hesab olunmaqla hər birinin hüquq və vəzifələri "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" qanunda və Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirinin 19 sentyabr 2012-ci il tarixli 70 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş "Tibb müəssisələrində çalışan tibb, əczaçılıq və digər ixtisaslar üzrə işçilərin nümunəvi vəzifə təlimatları"nda da tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri ətraflı şəkildə tənzimlənmişdir. Həmin təlimatda tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri onların tutduqları vəzifədən asılı olaraq ayrıca qeyd olunduğundan məqalədə həmin hüquq və vəzifələri ümumiləşdirməyə çalışılmışdır. Belə ki, tibb işçilərinin eyni sahədə fəaliyyət göstərmələri onların hüquqlarını da ümumiləşdirməyə imkan verir.

Tibb işçilərinin aşağıdakı ümumi hüquqları mövcuddur:

- Özünün əmək fəaliyyətinin təşkilinin və şərtlərin yaxşılaşdırılması üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək;
- Öz səlahiyyətləri çərçivəsində orta və kiçik tibb heyətinin işinə nəzarət etmək, tabelikdə olanların həvəsləndirilməsi və tənbeh edilməsi üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək;
- Öz vəzifə öhdəliklərinin icrası üçün zəruri olan informasiya materiallarını və normativ-hüquqi sənədləri rəhbərlikdən tələb etmək, əldə etmək və istifadə etmək;
- Onun işi ilə bağlı məsələlərin müzakirə olunduğu elmi-praktik konfranslarda və müşavirələrdə iştirak etmək;
- Müəyyən olunmuş qaydada ixtisas dərəcəsini almaq;
- Tibb işçiləri Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq aşağıdakı əsas əmək hüquqlarından da istifadə edə bilərlər:
  - Əmək müqaviləsinin şərtlərini dəyişdirmək və ya onu ləğv etmək üçün işəgötürənə müraciət etmək;

- Həyatının, sağlamlığının və əməyinin mühafizəsini təmin edən əmək şəraitində çalışmaq, habelə belə şəraitin yaradılmasını tələb etmək;

- İş vaxtından artıq vaxtda işə cəlb olunduqda əlavə əmək haqqını almaq və ya onun verilməsini tələb etmək;

- Əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş əmək funksiyasına daxil olmayan işləri, xidmətləri yerinə yetirməkdən imtina etmək, belə işləri, xidmətləri icra etdikdə isə müvafiq əlavə əmək haqqının verilməsini tələb etmək;

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş iş vaxtında çalışmaq;

- Hər il bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş minimum müddətdən az olmayan ödənişli əsas məzuniyyətdən və müvafiq hallarda əlavə, sosial, ödənişsiz, təhsil məzuniyyətlərindən istifadə etmək;

- Əmək funksiyasının yerinə yetirilməsi zamanı əmlakına və səhhətinə dəyən ziyanın ödənilməsini tələb etmək;

- İşgötürən tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məcburi sosial sığorta və istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunmaq, habelə hər hansı başqa növ sığorta qaydalarından istifadə etmək;

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada həmkarlar ittifaqlarının, ictimai birliklərin üzvü olmaq, habelə bu təşkilatların və ya əmək kollektivinin keçirdiyi tətillərdə, mitinqlərdə, toplantılarda və qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər kütləvi tədbirlərdə iştirak etmək;

- Əmək hüquqlarının müdafiəsi üçün məhkəməyə müraciət etmək və hüquqi müdafiə olunmaq;

- Sosial müdafiə üzrə müavinətlərdən və güzəştlərdən, sosial sığorta hüququndan istifadə etmək;

- İş yeri, vəzifəsi (peşəsi), aylıq əmək haqqı və əmək münasibətləri ilə bağlı digər məlumatlar barədə işgötürəndən müvafiq arayışlar almaq.

Tibb işçilərinin tutduğu vəzifənin spesifikasından asılı olaraq onların xüsusi hüquqları da mövcuddur. Tibb işçilərinin böyük bir qismini həkimlər təşkil etdiyindən onların spesifik hüquqlarının sadalanmasına zərurət vardır. Belə ki, həkimlərin yuxarıda sadalanan hüquqlardan başqa eyni zamanda aşağıdakı hüquqları da mövcuddur:

- Klinik müşahidə və müayinə, anamnez toplanması və klinik-laborator tədqiqatların məlumatlarına əsasən ixtisası üzrə müstəqil surətdə diaqnoz müəyyənləşdirmək;

- Müvafiq qaydalara və standartlara uyğun olaraq xəstənin aparılması taktikasını müəyyən etmək;

- Pasiyentin kompleks müayinəsi üçün zəruri funksional və laborator diaqnostika metodlarını təyin etmək;

- Diaqnostika və müalicənin icazə verilmiş metodlarından istifadə etməklə diaqnostik, müalicə, reabilitasiya və profilaktika prosedurlarını aparmaq;

- Zərurət olduqda xəstələrin məsləhəti, müayinəsi və müalicəsi üçün müəyyən edilmiş qaydada başqa ixtisaslı həkimləri cəlb etmək;

- Tibbi yardım göstərilməsinin bütün mərhələlərində pasiyent üzərində müşahidəni həyata keçirmək;

- Müalicə-diaqnostik prosesin təkmilləşdirilməsi üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək.

Tibb işçilərinin hüquqlarından danışmaq tibb işçilərinə nə qədər xoş olsa da, onların öz vəzifələrini də bilmələri olduqca vacibdir. Çünki hüquq və vəzifə qarşılıqlı vəhdətdə olub bir-birini tamamlayır. Hüququ vəzifəsiz, vəzifəni isə hüquqsuz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Bu baxımdan tibb işçilərimiz öz vəzifələrini dəqiq şəkildə bilməli və tam yerinə yetirməlidir. Həkimlərimizin aşağıdakı vəzifələri mövcuddur:

- Mövcud qaydalara və standartlara uyğun olaraq zəruri müalicəni təyin edir və nəzarət edir, zəruri diaqnostik, müalicə, reabilitasiya və profilaktik prosedur və tədbirləri təşkil edir və ya müstəqil surətdə aparır.

- Stasionarda xəstəyə gündəlik baxış keçirir. Pasiyentin vəziyyətindən asılı olaraq müalicə planına dəyişiklik edir və əlavə müayinə metodlarının zəruriliyini müəyyən edir.

- Müalicə-profilaktika müəssisəsinin başqa bölmələrinin həkimlərinə öz ixtisası üzrə məsləhət yardımı göstərir.

- Ona tabe orta və kiçik tibb heyətinin işinə rəhbərlik edir, öz vəzifə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində onlara kömək edir.

- Diaqnostik və müalicə prosedurlarının aparılmasının, alət, aparat və avadanlıqların istismarının, dərman preparatlarının səmərəli istifadəsinə, orta və kiçik tibb heyəti tərəfindən təhlükəsizlik texnikası və əməyin mühafizəsi qaydalarına riayət edilməsinə nəzarət edir.

- Öz işini planlaşdırır və öz fəaliyyətinin göstəricilərini təhlil edir.

- Tibbi və digər sənədlərin müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq vaxtında və keyfiyyətli rəsmiləşdirilməsini təmin edir.

- Sanitar-maarifləndirmə işini aparır. Etik davranış qaydalarına riayət edir.

- Müəssisə rəhbərliyinin əmr, sərəncam və tapşırıqlarını peşəkar səviyyədə və vaxtında icra edir.

- Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətdə işlədiyi istiqamət üzrə təkmilləşdirmə kurslarında iştirak edir, mütəmadi olaraq öz ixtisasını artırır.

- Müəyyən olunmuş qaydada sertifikatıdan keçir.

- Daxili intizam, yanğın təhlükəsizliyi və təhlükəsizlik texnikası qaydalarına, sanitariya-epidemioloji rejimə riayət edir. Tibb müəssisəsinin fəaliyyətinə, işçilərinə, pasiyentlərə təhlükə yaradan təhlükəsizlik texnikası, yanğına qarşı və sanitariya qaydalarının pozulmasının aradan qaldırılması üzrə, rəhbərliyin vaxtında məlumatlandırılması da daxil olmaqla, operativ tədbirlər görür.

Tibb sahəsinin spesifik xüsusiyyətlərindən, yəni insan həyat və sağlamlığı ilə birbaşa bağlılığından dolayı tibb işçilərinin vəzifələri də geniş və məsuliyyətlidir. Bu baxımdan tibb işçiləri öz vəzifələrini yerinə yetirərkən olduqca diqqətli olmalı və kiçik bir etinasızlığın faciəyə səbəb ola biləcəyini nəzərə almalıdır. Ölkəmizdə aparılmış hüquq islahatlarının nəticəsi olaraq insanların tibb işçilərinə və müəssisələrinə qarşı məhkəməyə müraciət etmə halları olduqca artmışdır. Bu insanlar üçün təqdirə layiq hal hesab olunsa da tibb işçilərinin məhkəmədə müdafiəsinin gücləndirilməsi üçün onlar hüquqi cəhətdən maarifləndirilməli və onlara öz hüquqlarını müdafiə mexanizmləri təbliğ edilməlidir.

Yuxarıda qeyd edilənlərdən də göründüyü kimi tibb işçilərinin hüquqları kifayət qədər çoxşaxəlidir. Çünki tibb işçiləri həm Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hüquqlardan, həm də özlərinin vəzifələrinə uyğun olan hüquqlardan istifadə edə bilərlər. Lakin tibb işçilərinin bu hüquqlarının pozulması və onların özlərini müdafiə edə bilməmələrinin şahidi oluruq. Bu kimi arzuolunmaz halların baş verməməsi üçün də tibb işçiləri öz hüquqlarının müdafiəsi mexanizmlərini bilməli və tətbiq etməyi bacarmalıdır. Belə ki, tibb işçilərinin hüquqlarının aşağıdakı müdafiə mexanizmləri mövcuddur:

- Hüququnu yazılı qaydada (ərizə formasında) öz müəssisə rəhbərindən tələb etmək;

- Yuxarıda qeyd olunmuş formada tələb edilmiş hüquq müəssisə rəhbəri tərəfindən təmin olunmadıqda yuxarı təşkilatlara ərizə və ya şikayət formasında müraciət etmək. Yuxarı təşkilatlar dedikdə Səhiyyə Nazirliyi, Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti, Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) və s. başa düşülür.

- 2-ci bəndə göstərilmiş hüquqi müdafiə mexanizmi səmərə vermədikdə məhkəməyə iddia ərizəsi ilə müraciət etmək, çıxarılmış yekun məhkəmə qərarlarından yuxarı instansiya məhkəməsinə şikayət vermək.

- Pozulmuş hüquqda cinayətin əlamətləri olduqda hüquq mühafizə orqanlarına- Baş Prokurorluq, Daxili İşlər Nazirliyi və s. müraciət etmək.

- Bütün bu mexanizmlərdə nümayəndə və ya vəkil yardımından istifadə edərək hüquqların effektiv müdafiəsini təmin etmək.

Tibb işçilərinin hüquqlarını bilməsi və həmin hüquqların müdafiəsi mexanizmlərini tətbiq etməyi bacarması bu hüquqların təminini şərtləndirən amildir. Hüquqlarını bilən lakin həmin

hüquqları müdafiəsi mexanizmlərini tətbiq edə bilməyən, eləcə də tətbiq etmək üçün kifayət qədər vaxtı olmayan tibb işçilərimiz bu sahədə ixtisaslaşmış nümayəndə və vəkillin xidmətindən istifadə etməsi daha məqsədə müvafiq hesab olunur.

Ümumilikdə tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri mövzusu aparılan hüquqi islahatlar çərçivəsində aktuallığı artan bir mövzu olduğundan bu sahədə elmi tədqiqatların aparılması zəruridir. Məqalədə tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri sadalanmış, həmin hüquq və vəzifələrin müdafiəsi mexanizmlərindən bəhs olunmuşdur.

Məhkəmə aktları

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun

QƏRARI

Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

12 aprel 2017-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Elməddin Hüseynovun, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimləri Cahangir Yusifov və Vidadi Məmmədovun, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin məsləhətçisi Kəmalə Qəmərlinin, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Konstitusiyaya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Sübhan Əliyevin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi İlqar Hüseynovun, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin Hüquq İdarəsinin Hüquqi təminat və təmsilçilik şöbəsinin rəisi, ədliyyə polkovniki Rövşən Rəsulzadənin iştirakı ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 81.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Prosesual Məcəllə) 81-ci maddəsində nəzərdə tutulan apellyasiya şikayəti vermək hüququnun işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərə münasibətdə həmin Məcəllənin 81.2-ci maddəsinin tələbləri baxımından şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, iddiaçılar S.Hüseynova və qeyriləri Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinə qarşı iddia ərizəsi ilə 2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət edərək alqı-satqı müqaviləsi əsasında əldə etdikləri daşınmaz əmlaka, o cümlədən torpaq sahələrinə texniki pasportun və reyestrdən çıxarışın verilməsi vəzifəsinin cavabdehin üzərinə qoyulması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişlər. Məhkəmənin 1 may 2012-ci il tarixli qərarı ilə iddia təmin edilmişdir.

Həmin qərar qanuni qüvvəyə mindikdən sonra işdə iştirak etməyə cəlb edilməyən Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi (bundan sonra – Müdafiə Nazirliyi) apellyasiya şikayəti ilə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə müraciət edərək birinci instansiyaya məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

Müdafiə Nazirliyi apellyasiya şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, məhkəmə qərarı əsasında iddiaçıların adına dövlət qeydiyyatına alınan mübahisəli torpaq sahəsində 1950-ci ildən Müdafiə Nazirliyinin hərbi şəhərciyi yerləşir. Həmin torpaq sahəsi Müdafiə Nazirliyinin "N" saylı hərbi hissəsinə müddətsiz istifadəyə verilmişdir. Birinci instansiya məhkəməsi işə baxarkən ərazinin kimin istifadəsində olmasını müəyyənləşdirməmiş və maraqlarına toxunan Müdafiə Nazirliyini üçüncü şəxs qismində işə cəlb etməmişdir.

Müraciətdənin fikrincə, inzibati prosessual qanunvericilikdə işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin şikayət vermək hüququ ilə bağlı birbaşa müddəalar mövcud olmadığından, Müdafiə Nazirliyinin apellyasiya şikayətinə mahiyyəti üzrə baxılmasında prosessual çətinliklər yaranmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi hesab edir ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin olunması və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması baxımından İnzibati Prosessual Məcəllənin 81.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə zərurət yaranmışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətdə qaldırılan məsələ İnzibati Prosessual Məcəllənin üçüncü şəxslərin inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmasını tənzimləyən 28-ci maddəsinin şərh edilməsi yolu ilə həll edilə bilər.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu, ilk növbədə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiyaya) 60-cı maddəsindən irəli gələn məhkəməyə müraciət etmək hüququ ilə hüquqi müəyyənliyin ayrılmaz tərkib hissəsi olan məhkəmə qərarlarının stabilliyi prinsipinin əlaqəli şəkildə təhlil olunmasını zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə görə, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin VI və VII hissələrinə əsasən, Azərbaycan Respublikası ərazisində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları birbaşa qüvvədədir. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir. Konstitusiyanın 125-ci maddəsinin I hissəsində məhkəmə hakimiyyətinin ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilməsi təsbit edilmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Konstitusiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqların səmərəli müdafiəsinin vacibliyini dəfələrlə qeyd edərək bildirmişdir ki, məhkəmə müdafiəsi hüququ əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində də çıxış edir. Sözügedən hüquq yalnız məhkəməyə müraciətlə məhdudlaşmır, habelə pozulmuş hüquqları və azadlıqları səmərəli bərpa etmək iqtidarında olan ədalət mühakiməsini də nəzərdə tutur (Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 372-ci maddəsinin apellyasiya baxışının hədləri barədə müddələrinin həmin Məcəllənin 372.1 və 372.7-ci maddələrinin tələbləri baxımından şərh edilməsinə dair" 5 dekabr 2011-ci il tarixli Qərarı).

Bununla yanaşı, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 420-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" 28 fevral 2012-ci il tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi, öz növbəsində, pozulmuş hüquq və azadlıqları qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hədlər çərçivəsində səmərəli müdafiə və bərpa edə bilən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsini şərtləndirir. Ədalət mühakiməsi vasitəsilə insan hüquq və azadlıqlarının təminatı sisteminin universal xarakteri, həmçinin şəxsin qanunsuz və əsassız məhkəmə qərarlarından müdafiə olunması məqsədilə müvafiq məhkəmələrə şikayət etmək imkanlarını əhatə edir.

Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş təminatların yerinə yetirilməsi baxımından ədalət mühakiməsinin keyfiyyətə səmərəli və ədalətli həyata keçirilməsi, qanunvericilikdə hüquq və vəzifələrin həcmnin prosessual prosedur, qaydalar, xüsusən də müddətlər çərçivəsində balanslaşdırılması zəruriliyini ortaya çıxarır ki, bu da məhkəmə icraatı zamanı məhkəmənin (hakimin), tərəflərin, prosesin digər iştirakçılarının, həmçinin maraqlı şəxslərin qarşılaş

biləcəkləri hüquqi qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılmasına xidmət edən mühüm şərtlərdən biridir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun C.İsmayılzadənin şikayəti ilə əlaqədar 13 fevral 2007-ci il tarixli Qərarı).

Eyni zamanda, qeyd olunmalıdır ki, şəxsin məhkəməyə müraciət etmək hüququ məhkəmə prosesinin bütün mərhələlərinə aiddir. Bu, məhkəmə müdafiəsinin yalnız birinci instansiyada təmin olunmasını deyil, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda apellyasiya və kasasiya instansiyalarında da həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Məhkəmə müdafiəsi hüququ mülki və inzibati işlər üzrə nəinki məhkəmə icraatına başlanması imkanını, o cümlədən məhkəmənin lazımı qaydada təşkili və tərkibini, həmçinin prosesin gedişatı ilə bağlı dövlət təminatını nəzərdə tutur. Prosesin gedişatı tərəflərin iradəsindən asılı olaraq birinci instansiya məhkəməsində, həm də apellyasiya və kasasiya instansiyalarında məhkəmə müdafiəsi imkanlarının tükənməsinə qədər davam etdirilə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, Konstitusiyanın 60-cı maddəsində nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququ həyata keçirilərkən konstitusiya hüququnun doktrinasından irəli gələn hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət edilməsi pozulmuş hüquq və azadlıqların qorunmasını daha da səmərəli edir.

Hüquqi müəyyənlik prinsipi Konstitusiyanın Preambulasında əksini tapan qanunun aliliyinin əsas elementlərindən biridir. Hüquqi müəyyənlik prinsipi digər tələblərlə yanaşı, ən ümumi mənasında mövcud hüquqi vəziyyətə aid aydınlığı və müəyyənliyi nəzərdə tutur. Bu baxımdan məhkəmələr tərəfindən qəbul olunmuş qərarlarda həll olunan işə aid bütün zəruri məsələlərə aydınlıq gətirilməli, ziddiyyətli məqamlar aradan qaldırılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının adından çıxarılan məhkəmə aktlarında işin ədalətli həllini şübhə altına alan, ziddiyyətlər yaradan və mübahisə üzrə iştirakçıların konstitusiya məhkəmə müdafiəsi hüququna təsir göstərən müddəalar olmamalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun N.Əbilovun şikayəti üzrə 13 iyun 2008-ci il tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən formalaşdırılmış hüquqi mövqeyə görə, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətlər çərçivəsində deyil, qeyri-məhdud zaman kəsiyində mübahisələndirilməsi imkanının mövcudluğu illüziyasını yaradan belə vəziyyət, hüquqi müəyyənliyin tərkib hissəsi olan "res judicata" prinsipinin, ədalət mühakiməsinin ağlabatan müddətdə həyata keçirilməsi tələbinin inkar edilməsilə yanaşı, artıq həll olunmuş mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının sabitliyinə, davamlılığına xələl gətirir.

Belə mövqe İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) qərarlarında da öz əksini tapmışdır. Belə ki, "Brumaresku Rumıniyaya qarşı" iş üzrə 28 oktyabr 1999-cu il tarixli Qərarında göstərilmişdir ki, hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri olan hüquqi müəyyənlik prinsipi digərləri ilə yanaşı tələb edir ki, məhkəmələr tərəfindən tamamilə həll edilmiş iş üzrə qəbul olunan yekun qərar şübhə doğurmamalıdır.

Avropa Məhkəməsinin "Ryabix Rusiyaya qarşı" iş üzrə 24 iyul 2003-cü il tarixli Qərarında isə qeyd edilmişdir ki, hüquqi müəyyənlik, "res judicata" prinsipinə hörməti (yəni bir dəfə həll edilmiş işə təkrar baxılmanın yolverilməzliyini) nəzərdə tutur. Prinsip onu əks etdirir ki, tərəflərdən heç biri yalnız işə təkrar baxılması və yeni qərara nail olmaq məqsədilə yekun, qanuni qüvvəyə minmiş qərara yenidən baxılmanı tələb edə bilməz. İşə yenidən baxılması üzrə yuxarı məhkəmə instansiyasının səlahiyyəti işə mahiyyəti üzrə yenidən baxmaq məqsədilə deyil, məhkəmə səhvlərini, ədalət mühakiməsinin qeyri-düzgün aparılmasını aradan qaldırmaq məqsədilə həyata keçirilməlidir. Yenidən baxma şikayətin gizli forması hesab edilə bilməz, eyni zamanda, yalnız bir məsələyə dair iki yanaşmanın mövcud olması yenidən baxma üçün əsas ola bilməz. Yalnız əsaslı və qarşısızalmaz xarakterli hallara görə məcburiyyət qarşısında qalma bu prinsipdən geri çəkilməyə haqq qazandırır.

Avropa Məhkəməsinin bu hüquqi mövqeyini nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu xüsusi olaraq qeyd edir ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının ləğvi və ya

dəyişdirilməsi üçün əsaslar konstitusiyaya əhəmiyyətli məqsədlərə cavab verməli, hüquqi müəyyənlik və mütənasiblik prinsiplərinə uyğun olaraq məhkəmə qərarının ədalətliliyini, stabilliyini və tarazlığını pozmamalıdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu öz hüquqi mövqeyini təkrarlayaraq bir daha qeyd edir ki, Konstitusiyanın 60-cı maddəsində təsbit edilmiş məhkəməyə müraciət etmək hüququ Konstitusiyada bəyan edilmiş hüquq və azadlıqların təminatlarına əsaslanır. Belə ki, məhkəmənin qəbul etdiyi qərarın hüquqa zidd olduğunu yalnız qanunla müəyyən edilmiş qaydada müvafiq instansiya məhkəməsi müəyyən edə bilər. Bu isə hüquqi dövlətə xas olan məhkəmədən başqa heç kəsin məhkəmə qərarının ədalətliliyini və hüquqa uyğunluğunu şübhə altına ala bilməməsi prinsipindən irəli gəlir.

Məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılması məqsədilə konkret işlər üzrə (mülki, cinayət, inzibati) məhkəmə qərarlarına yenidən baxılmasının bu və ya digər formasını seçərkən qanunverici, ilk növbədə, pozulmuş hüquqların real və vaxtında bərpa edilməsi üçün hüquq və azadlıqların adekvat təmin edilməsi zərurətindən çıxış edir. Aydın ki, səhv məhkəmə qərarı hüquqa uyğun hesab edilə bilməz.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin şikayəti üzrə işə yenidən baxılması məhkəmə səhvlərinin, məhkəmə qərarlarının əsaslı olmamasının, maddi hüquq normalarının məhkəmə tərəfindən düzgün tətbiq edilməməsinin və ya prosessual qanunvericilik normalarının pozulmasının və ya digər məsələlərin yoxlanılması məqsədini daşımamalıdır. Bu zaman məhkəmənin üzərinə düşən əsas vəzifə həmin məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsidir.

Azərbaycan Respublikasının mülki prosessual qanunvericiliyindən fərqli olaraq, İnzibati Prosesual Məcəllədə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarından işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin şikayət vermək hüququ nəzərdə tutulmamışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, inzibati prosessual qanunvericiliyin əsas prinsiplərindən biri, inzibati prosesdə iştirak edən bütün şəxslərin Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına riayət olunmasını, həmçinin insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qanunsuz məhdudlaşdırılması hallarından müdafiəsini təmin etməkdir. İnzibati prosesin gedişatında hər kəsin özünün Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarını qanunla qadağan edilməyən bütün üsul və vasitələrlə müdafiə etmək hüququ vardır.

İnzibati hüquq münasibətləri (idarəçilik sahəsində ümumi (publik) hüquq münasibətləri) dövlət idarəçiliyi və ya yerli özünüidarəetmə sahəsində yarandığından və bilavasitə dövlət idarəetmə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi prosesində inzibati orqanların vəzifə və səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı olduğundan, bu münasibətlərdən yaranan mübahisələrdə iştirakçıların dairəsi mülki münasibətlərdən fərqli olaraq daha məhdud olur. Bu baxımdan qanunverici inzibati məhkəmə icraatı zamanı işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin prosessual statusunu müəyyən etməmişdir.

Eyni zamanda, qanunverici Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsindən fərqli olaraq, inzibati prosesdə işə baxan məhkəməyə daha geniş səlahiyyət vermişdir. Belə ki, İnzibati Prosesual Məcəllənin 11-ci maddəsinə əsasən, inzibati məhkəmə icraatı hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi prinsipi əsasında həyata keçirilir. Məhkəmə inzibati prosesin gedişində proses iştirakçılarından hər birinə öz mövqeyini ifadə etmək, prosessual hüquqlarını və vəzifələrini həyata keçirmək üçün tam və bərabər imkanlar yaratmağa borcludur.

Həmin Məcəllənin 12.1 və 12.2-ci maddələrinə görə, məhkəmə proses iştirakçılarının izahatları, ərizə və təklifləri ilə, onların təqdim etdikləri sübutlarla və işdə olan digər materiallarla kifayətlənməyərək, mübahisənin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları xidməti vəzifəsinə görə araşdırmağa borcludur. Məhkəmə müstəqil şəkildə öz təşəbbüsü ilə və ya proses iştirakçılarının vəsatətinə əsasən digər zəruri sübutları toplamağa borcludur. Məhkəmə tərəflərdən əlavə məlumat və sübutlar tələb edə bilər.

Göründüyü kimi inzibati prosessual qanunvericiliyin tələblərinə görə, inzibati işə baxan məhkəmə işi hərtərəfli araşdıraraq mübahisənin düzgün həll edilməsi üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün hallara qiymət verməli və mübahisə üzrə gələcəkdə qəbul ediləcək qərarın digər şəxslərin hüquq və mənafələrinə toxuna biləcəyini araşdırmalıdır.

Lakin müraciətdən də göründüyü kimi, təcrübədə məhkəmələr tərəfindən xidməti vəzifəsinə əsasən maraqlarına toxunan şəxslərin məhkəmə icraatına cəlb olunmaması hallarına rast gəlinir. Belə olan halda həmin şəxslər Konstitusiyanın 60-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququnun pozulduğunu haqlı olaraq qeyd edirlər. Çünki məhkəmə qərarı qanuni qüvvəyə mindiyinə görə həmin şəxslərin İnzibati Prosessual Məcəllənin 28-ci maddəsinə uyğun olaraq üçüncü şəxs qismində inzibati məhkəmə icraatına cəlb edilməsi mümkün olmur və onlar inzibati məhkəmə icraatının iştirakçısı olmadığı üçün həmin Məcəllənin 81-ci maddəsinə əsasən bu qərardan apellyasiya şikayəti vermək hüququndan məhrum olurlar.

İnzibati Prosessual Məcəllənin 28-ci maddəsinə əsasən, iş üzrə məhkəmə qərarı qanuni qüvvəyə minənə qədər və ya iş yuxarı instansiya məhkəməsinin icraatında olduğu müddətdə, məhkəmə qərarının digər şəxslərin qanunla qorunan maraqlarına toxunacağı hallarda, məhkəmə xidməti vəzifəsinə uyğun olaraq öz təşəbbüsü ilə və ya həmin şəxslərin vəsatəti əsasında onları üçüncü şəxs qismində inzibati məhkəmə icraatına cəlb edə bilər. Məhkəmə qərarının qəbul edildiyi, lakin qanuni qüvvəyə minmədiyi dövrdə məhkəmə üçüncü şəxslərin icraata cəlb edilməli olduğu qənaətinə gəldikdə, həmin məhkəmə qərarının ləğv edilməsi və işə mahiyyəti üzrə baxılmasının təzələnməsi barədə qərardad qəbul edir. Mübahisə edilən hüquq münasibətində üçüncü şəxsin iştirakının xarakteri inzibati məhkəmə icraatının tərəfləri və həmin üçüncü şəxs barəsində vahid qərarın qəbul olunmasını şərtləndirdiyi hallarda, həmin şəxs iştirakçı kimi inzibati məhkəmə icraatına mütləq cəlb edilməlidir (zəruri cəlbətmə). Üçüncü şəxslərin inzibati məhkəmə icraatına cəlb edilməsi barədə məhkəmə qərardadı inzibati prosesin bütün iştirakçılarna təqdim olunmalıdır. Qərardadda məhkəmə tərəfindən baxılan işin halları və cəlbətmənin səbəbləri göstərilməlidir. İnzibati məhkəmə icraatına cəlbətmə barədə məhkəmə qərardadından şikayət verilə bilməz. Məhkəmə tərəfindən xidməti vəzifəsinə əsasən məhkəmə icraatına cəlb olunmamış şəxslər, qəbul edilməsi nəzərdə tutulan məhkəmə qərarının onların qanunla qorunan maraqlarına toxunacağını güman etdikləri hallarda məhkəmə icraatına cəlbətmə barədə vəsatət qaldıra bilərlər. Məhkəmə həmin vəsatət barəsində 10 gün müddətində qərardad qəbul edir. Vəsatətin təmin edilməsindən imtina haqqında qərardaddan yuxarı məhkəməyə şikayət verilə bilər.

Həmin maddədə qanunverici cəlbətmənin iki növünü nəzərdə tutmuşdur: adi cəlbətmə və zəruri cəlbətmə. Zəruri cəlbətmə o zaman yaranır ki, hüquqi mübahisənin mahiyyəti üzrə qərar üçüncü şəxslərin maraqlarına bilavasitə təsir etsin. Burada həlledici məqam cəlb edilən şəxslə tərəf arasındakı mövcud hüquq münasibəti deyil, hüquqi mübahisə ilə bağlı qərarın potensial təsiri.

Zəruri cəlbətmə o zaman mövcud olur ki, qəbul ediləcək məhkəmə qərarı tək inzibati məhkəmə icraatının tərəfləri barəsində deyil, həmçinin üçüncü şəxsə münasibətdə də hüquqi qüvvəyə malik olsun. Əgər məhkəmə qərarını üçüncü şəxsin hüquqlarına müdaxilə etmədən (başqa şəxs üçün hüquq və vəzifələrin yaradılması, təsdiq və ya müəyyən olunması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi) qəbul etmək mümkün deyilsə, həmin şəxs mütləq məhkəmə icraatına cəlb edilməli və bu, zəruri cəlbətmə kimi qiymətləndirilməlidir. Bu hal bir qayda olaraq o zaman mövcud olur ki, üçüncü şəxsin mübahisəli hüquq münasibətlərində birbaşa iştirakı olsun və münasibətin hüquqi taleyi həll edildiyi zaman qəbul edilmiş qərar onun maraqlarına təsir etsin. Bu halda həmin şəxs üçüncü şəxs qismində, yəni iştirakçı zəruri olan üçüncü şəxs qismində inzibati məhkəmə icraatına cəlb edilməlidir.

Qeyd olunduğu kimi, məhkəmələr tərəfindən xidməti vəzifəsinə əsasən zəruri cəlb edilməli olan şəxslərin məhkəmə icraatına cəlb olunmaması onların prosessual statusdan məhrum edilməsi ilə nəticələnir və məhkəmə qərarından apellyasiya şikayəti vermək hüququnu məhdudlaşdırır.

Belə ki, İnzibati Prosessual Məcəllənin 27-ci maddəsinə görə, inzibati məhkəmə icraatının iştirakçılarna iddiaçı, cavabdeh və icraata cəlb olunmuş üçüncü şəxslər aiddir.

Həmin Məcəllənin 81.1 və 81.2-ci maddələrinə əsasən, inzibati-iqtisadi məhkəmələr tərəfindən qəbul olunmuş qərarlardan və ya qəraradlardan, bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, şikayət verilə bilər. Şikayətə apellyasiya qaydasında apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin inzibati-iqtisadi kollegiyaları tərəfindən baxılır. İnzibati məhkəmə icraatının iştirakçıları (tərəflər və məhkəmə icraatına cəlb olunmuş üçüncü şəxslər) yalnız onların tələblərinin təmin olunmadığı hallarda şikayət vermək hüququna malikdirlər.

Göründüyü kimi, inzibati məhkəmə icraatı zamanı apellyasiya şikayəti vermək hüququnun yalnız icraatın iştirakçılarına məxsus olduğu imperativ qaydada müəyyən edilmişdir. Qanunverici həmin normada göstərir ki, istənilən şəxs deyil, yalnız icraata cəlb olunmuş üçüncü şəxslər şikayət vermək hüququna malikdirlər.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxsin məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi məqsədilə İnzibati Prosesual Məcəllənin 28.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq üçüncü şəxs qismində işə cəlb edilməsi həmin şəxsin hüquqlarının və qanunla qorunan maraqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu hallarda mümkün hesab edilə bilər.

Lakin Konstitusiyanın 7-ci maddəsində təsbit olunmuş hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipinə görə Konstitusiyaya Məhkəməsi normayaradıcı, yəni hər hansı hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsinə dair normativ hüquqi akt qəbul edən, o cümlədən hər hansı normativ hüquqi akta əlavə və dəyişikliklərin edilməsi təşəbbüsünə malik olan orqan deyil, səlahiyyətli subyektlərin sorğu və müraciətləri, fərdi şikayətlər əsasında qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən qəbul olunmuş aktlar üzərində konstitusiyaya nəzarətini həyata keçirən ali konstitusiyaya ədalət mühakiməsi orqanıdır.

Bu baxımdan Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxsin Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsindən və "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 6-cı maddəsindən irəli gələn məhkəməyə müraciət etmək hüququ qanunvericilik qaydasında tənzimlənməlidir. Konstitusiyanın 94-cü maddəsinin I hissəsinin 6-cı bəndində isə məhkəmə icraatı, məhkəmə qərarlarının icrası qaydalarının müəyyən edilməsi Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin (bundan sonra – Milli Məclis) səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Qanunvericilik qaydasında müvafiq tənzimlənmə həyata keçirilənədək Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsində və Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi məqsədilə inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə maraqlarına toxunan şəxs, hüquqları və qanunla qorunan maraqları əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu hallarda inzibati məhkəmə icraatına üçüncü şəxs qismində cəlb edilə bilər. Belə cəlbətmə bu Qərarla əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla, İnzibati Prosesual Məcəllənin 28.1-ci maddəsinə uyğun həll edilməlidir.

Lakin məhkəmə qanuni qüvvəyə minmiş qərarının ləğv edilməsi və işə mahiyyəti üzrə baxılmasının təzələnməsi barədə qərar qəbul edərkən hüquqi müəyyənliyin mühüm tərkib hissəsi olan məhkəmə qərarlarının stabilliyi prinsipinin qorunması məqsədilə maraqlı şəxsin üçüncü şəxs qismində işə cəlb edilməsi üçün aşağıdakılara xüsusi diqqət yetirməlidir:

- qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış şəxsin hüquqlarının və qanunla qorunan maraqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulub-pozulmamasına;

- inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış şəxsin öz hüququnun pozulduğunu bildiyi və ya bilməli olduğu vaxtın müəyyən edilməsinə.

Beləliklə, həmin şəxs məhkəməyə müraciətində öz hüquqlarının və qanunla qorunan maraqlarının pozulmasını və bu pozuntunun ona hansı vaxtdan məlum olduğunu əsaslandırmalıdır.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə

maraqlarına toxunan şəxsin Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsindən və Konvensiyanın 6-cı maddəsindən irəli gələn məhkəməyə müraciət etmək hüququnun tənzimlənməsi Milli Məclisə tövsiyə edilməlidir;

- məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsində və Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi məqsədilə inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə maraqlarına toxunan şəxs, hüquqları və qanunla qorunan maraqları əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu hallarda inzibati məhkəmə icraatına üçüncü şəxs qismində cəlb edilə bilər.

Belə cəlb etmə bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla, İnzibati Prosesual Məcəllənin 28.1-ci maddəsinə uyğun həll edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. İnzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə maraqlarına toxunan şəxsin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsindən və "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın 6-cı maddəsindən irəli gələn məhkəməyə müraciət etmək hüququnun tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə edilsin.

2. Məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsində və "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi məqsədilə inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə maraqlarına toxunan şəxs, hüquqları və qanunla qorunan maraqları əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu hallarda inzibati məhkəmə icraatına üçüncü şəxs qismində cəlb edilə bilər.

Belə cəlb etmə bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28.1-ci maddəsinə uyğun həll edilməlidir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində, "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ

BİRİNCİ BÖLMƏ

ANDREYEVA AZƏRBAYCANA QARŞI

(Şikayət № 319276/08)

Q Ə R A R

18 dekabr 2012-ci il

Andreyeva Azərbaycan qarşı iş üzrə

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Birinci Bölmə) aşağıdakı tərkibdə:

Sədrlik edən – Nina Vayıç,

Hakimlər -

Xanlar Hacıyev,

Julia Laffranq,

və Bölmə katibi – Andre Vampak

27 noyabr 2012-ci ildə şikayətə qapalı məhkəmə iclasında baxaraq, həmin tarixdə qərar qəbul etmişdir:

PROSEDUR MƏSƏLƏLƏRİ

1. Bu iş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı xanım Vera Yakovlevna Andreyevanın (“ərizəçi”) İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın 34-cü maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasına qarşı 3 mart 2008-ci ildə təqdim etdiyi şikayət (19276/08 nömrəli) ilə başlanmışdır.
2. Ərizəçi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hüquqşünas cənab O.Muradov, Azərbaycan Hökuməti (“Hökumət”) səlahiyyətli nümayəndəsi cənab Ç.Əsgərov tərəfindən təmsil olunmuşlar.
3. 4 yanvar 2011-ci ildə şikayət barədə Hökumətə məlumat verilmişdir.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

4. Ərizəçi 1940-cı ildə anadan olmuşdur və Bakıda yaşayır.
5. 1994-cü ildə ərizəçinin qardaşı öz mənzilini S.-ə satmışdır və 1995-ci ildə S.-in həmin mənzilə mülkiyyət hüququ rəsmi qaydada dövlət qeydiyyatına alınmışdır.
6. 1996-cı ildə ərizəçinin qardaşı məhkəmə qarşısında iddia qaldıraraq 1994-cü il tarixli müqavilənin və mübahisəli mənzillə əlaqədar bağlanmış sonrakı əqdlərin etibarsız hesab edilməsini xahiş etmişdir. 1997-ci ildə Nizami rayon məhkəməsi ərizəçinin qardaşının öz iddiasını geri götürməsinə nəzərə alaraq icraata xitam vermişdir. Ərizəçinin vəsatəti əsasında Bakı Şəhər Məhkəməsi 24 iyun 1997-ci ildə 22 may 1997-ci il tarixli qətnaməni ləğv edərək iş yenidən baxılması üçün aidiyyəti üzrə göndərmişdir.
7. 14 aprel 1998-ci ildə ərizəçinin qardaşı vəfat etmişdir və ərizəçi məhkəmə tərəfindən onun varisi qismində tanınmışdır. Ərizəçi icraatın təzələnməsini xahiş etmişdir.
8. 1999-cu ildə S. həmin mənzili O.-yə satmışdır və sonuncu mənzilə olan mülkiyyət hüququnu dövlət qeydiyyatından keçirmişdir.

9. 16 avqust 2001-ci ildə Nizami rayon məhkəməsi ərizəçinin iddiasını təmin edərək 1994-cü il tarixli müqavilənin (ərizəçinin qardaşı ilə S. arasında bağlanmış müqavilə) və 1999-cu il tarixli müqavilənin (S. və O. arasında bağlanmış müqavilə), habelə O.-nun adına verilmiş mənzilin dövlət qeydiyyatına alınması barədə çıxarışın etibarsız hesab edilməsi və O.-nun və ailə üzvlərinin mənzildən çıxarılması haqqında qətnamə qəbul etmişdir.
10. 14 noyabr 2001-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi 16 avqust 2001-ci il tarixli qətnaməni O.-nun və ailəsinin mənzildən çıxarılması hissəsində dəyişmişdir. Məhkəmə qeyd etmişdir ki, O. və onun ailəsi işğal olunmuş Füzuli rayonundan məcburi köçkündlərdir. Bunu əsas gətirən məhkəmə onların yaşamaq üçün başqa yerlərinin olmaması səbəbindən Füzuli rayonu işğaldan azad olunanaq O. və onun ailəsinin mənzildən çıxarılması hissəsində qətnamənin icrasına möhlət verilməsini qərara almışdır.
11. 29 mart 2002-ci ildə Ali Məhkəmə Apellyasiya Məhkəməsinin qətnaməsini dəyişdirərək icraya möhlət verilməsi hissəsini ləğv etmişdir.
12. 13 iyun 2002-ci ildə ərizəçinin adına mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənəd verilmişdir.
13. Ərizə barədə Hökumətə məlumat verildikdən sonra 17 dekabr 2009-cu ildə ərizəçinin xeyrinə qəbul edilmiş qətnamə icra edilmişdir və 18 dekabr 2009-cu ildə icra işinə xitam verilmişdir.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

14. Daxili qanunvericilikdən müvafiq çıxarışlar Məhkəmənin "Gülməmmədova Azərbaycana qarşı" işi üzrə qəbul etdiyi qərarında (38798/07 nömrəli şikayət, 18-24-cü bəndlər, 22 aprel 2010-cu il) verilmişdir.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 6-cı MADDƏSİNİN 1-ci BƏNDİ VƏ KONVENSIYANIN 1 SAYLI PROTOKOLUNUN 1-ci MADDƏSİNİN POZULMASI İDDİALARI

15. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsaslanaraq xeyrinə çıxarılmış qətnamənin icra olunmamasından şikayət etmişdir. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin müvafiq hissəsində qeyd edilir:

"Hər bir kəsin...mülki hüquq və vəzifələrinin müəyyən edilməsi ilə bağlı iş...məhkəmə tərəfindən...ədalətlə baxılması hüququ vardır..."

1 saylı Protokolun 1-ci maddəsində qeyd edilir:

"Hər bir fiziki və ya hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Şəxs yalnız cəmiyyətin maraqları naminə və qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş qaydada mülkiyyətindən məhrum edilə bilər.

Lakin yuxarıdakı müddəalar dövlətin ümumi maraqlara uyğun olaraq mülkiyyətdən istifadəyə nəzarəti həyata keçirmək, yaxud vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsini təmin etmək məqsədilə zəruri olan qanunları həyata keçirmək hüququnu məhdudlaşdırmır."

A. İşə baxılmasının mümkünlüyü

1. Məhkəmənin rationae temporis yurisdiksiyası

16. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin xeyrinə olan məhkəmə qətnaməsi Konvensiyanın Azərbaycana münasibətdə qüvvəyə mindiyi 15 aprel 2002-ci ildən əvvəl qəbul edilmişdir.
17. Məhkəmə bildirir ki, dövlət orqanlarının qeyd olunan qətnaməni icra etməmələri səbəbindən məhkəmə qətnaməsi uzun müddət icra edilməmiş vəziyyətdə qalmışdır. Ona görə də, burada davam edən pozuntu mövcuddur və bu baxımdan Məhkəmə şikayətin 15 aprel 2002-ci ildən sonrakı dövrlə bağlı hissəsinə baxmaq səlahiyyətinə malikdir (baxın, yuxarıda qeyd edilmiş "Gülməmmədova" işi, 26-cı bənd).

2. Ərizəçinin zərərçəkmiş şəxs statusu

18. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin xeyrinə qəbul edilmiş qətnamə 17 dekabr 2009-cu ildə icra edilmişdir. Lakin Məhkəmə təkrar edir ki, ərizəçinin xeyrinə qəbul edilmiş qərar və ya həyata keçirilmiş tədbir onun “zərərçəkmiş şəxs” statusundan azad edilməsi üçün kifayətedici hesab olunmur. Bu məqsədlə milli qurumlar açıq-aydın və ya mahiyyət üzrə Konvensiyanın pozulmasını etiraf etməli və bundan sonra pozulmuş hüquqları bərpa etməlidirlər (baxın, *Amuur Fransaya qarşı*, Qərar və Qərardadlar barədə Hesabatlar, 1996-III, s. 846, 36-cı bənd və *Dalban Rumıniyaya qarşı*, Böyük Palata, 28114/95 nömrəli şikayət, 44-cü bənd İHAM 1999-VI). Yalnız göstərilən şərtlər yerinə yetirildikdə Konvensiyanın qabaqlayıcı mexanizminin xüsusiyyəti ərizənin araşdırılmasının qarşısını alır.
19. Hazırkı iş üzrə qətnamənin on iki ildən artıq müddət ərzində icra olunmadığını və bu müddətin səkkiz ildən artıq hissəsinin Konvensiyanın Azərbaycana münasibətdə qüvvəyə mindiyi dövrə aid olduğunu nəzərə alaraq Məhkəmə müəyyən edib ki, həmin dövr ərzində ərizəçinin hüquqları bərpa edilməmiş, həmçinin ərizəçiyə məhkəmə qətnaməsinin davamlı olaraq icra edilməməsi və Konvensiyanın müddələrinin iddia olunan pozuntusu ilə əlaqədar heç bir təzminat təklif edilməmişdir.
20. Belə olan halda, ərizəçinin xeyrinə qəbul edilmiş qətnamənin icra olunmasına baxmayaraq, Məhkəmə müəyyən edib ki, ərizəçinin xeyrinə həyata keçirilmiş tədbirlər onun hazırkı iş üzrə “zərərçəkmiş şəxs” statusundan azad olunması üçün kifayətedici deyil (müqayisə et, *Ramazanova və digərləri*, 44363/02 nömrəli şikayət, 1 fevral 2007-ci il tarixli qərar, 38-ci bənd).

3. Digər mümkünlük meyarları

21. Məhkəmə hesab edir ki, şikayətlər Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulmuş mənada açıq-aşkar əsassız deyil və hər hansı digər əsasa görə də onlara baxılması mümkünsüz hesab edilə bilməz. Ona görə də, bu şikayətlərə baxılması mümkün hesab edilir.

B. İşin mahiyyəti

22. Məhkəmə qeyd edir ki, bu işin faktiki dəlilləri, şikayətlər və qaldırılmış hüquqi məsələlər Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusunun müəyyən edildiyi yuxarıda qeyd edilmiş “*Gülməmmədova*” işi ilə eynidir.
23. Məhkəmə işdə olan bütün materialları araşdıraraq müəyyən edir ki, Hökumət hazırkı şikayətlə bağlı onu fərqli nəticəyə gəlməyə inandırmaq üçün hər hansı fakt və ya dəlil irəli sürməmişdir.
24. Xüsusilə, Məhkəmə Azərbaycanda çoxlu sayda məcburi köçkünün olmasının ərizəçinin xeyrinə olan qətnamənin icrası ilə bağlı müəyyən çətinliklər yaratdığını qəbul etməyə hazırdır. Bununla belə, bu qətnamə qəti və qanuni qüvvəyə malik olmuşdur. Lakin dövlət orqanları ümumilikdə təxminən on üç ildən artıq bir müddət ərzində (bunun təxminən on ili Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonrakı dövrə təsadüf edir) onun icra edilməsi üçün heç bir adekvat tədbir görməmişlər. Qeyd olunan qətnamənin icra olunması üçün zəruri olan tədbirlərin görülməsində dövlət orqanlarının lazımı tələskənlik və səy göstərməsini təsdiq edən sübutlar təqdim edilməmişdir. Belə olan halda Məhkəmə hesab edir ki, Hökumət qətnamənin uzun müddət icra edilməməsinə haqq qazandıran hər hansı dəlil irəli sürməmişdir.
25. Ərizəçinin mülkiyyət hüququnun pozulması iddiası ilə bağlı təqdim etdiyi izahatlara gəlincə, onun Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi ilə müdafiə olunan əmlakından

maneəsiz istifadə hüququ ilə məcburi köçkünlərin yaşayış sahələri ilə təchiz olunmaq hüquqları arasında tarazlığın təmin edilməsi vəzifəsinə əməl olunması üçün dövlət orqanları tərəfindən hər hansı xüsusi tədbirlərin görülməsi nə ölkə məhkəmələri, nə də Avropa Məhkəməsi tərəfindən təsbit edilmişdir. Belə olan halda, qətnamənin icrasının kifayət qədər uzun müddət ərzində təmin olunmaması ərizəçinin son dərəcə ağır duruma düşməsi ilə nəticələnmişdir. Məhkəmə hesab edir ki, bu ağır duruma görə hər hansı kompensasiya verməməklə dövlət orqanları məcburi köçkünlərin müvəqqəti olaraq yaşayış yerləri ilə təchiz edilmələrində təcəssüm olunan cəmiyyətin ümumi marağı ilə ərizəçinin əmlakından maneəsiz istifadə hüququnun müdafiə edilməsi arasında ədalətli tarazlılığı təmin edə bilməmişlər (baxın, yuxarıda qeyd edilmiş “*Gülməmmədova*” işi, 43-50-ci bəndlər).

26. Beləliklə də, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi pozulmuşdur.

II. KONVENSIYANIN DİGƏR MÜDDƏALARININ POZULMASI İDDİASI

27. Ərizəçi Konvensiyanın 8-ci maddəsi əsasında şikayət edərək onun mənzil hüququnun pozulduğunu iddia etmişdir. Məhkəmə işdə olan bütün materialları araşdıraraq və bu şikayətlərin onun səlahiyyətlərinə aid olduğunu nəzərə alaraq ərizəçinin Konvensiyanın 8-ci maddəsində təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarının pozulmadığını müəyyən etmişdir. Bununla ərizənin həmin hissəsi Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin (a) yarım bəndində və 4-cü bəndində nəzərdə tutulmuş mənada açıq-aşkar əsassız olduğuna görə rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

28. Konvensiyanın 41-ci maddəsində bildirilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona əlavə Protokolların pozulduğunu müəyyən edərsə və əgər Yüksək Razılığa Gələn Tərəfin daxili hüquq kompensasiyanın yalnız qismən ödənilməsini mümkün hesab edərsə, Məhkəmə, zəruri olduğu təqdirdə, zərərçəkmiş tərəfə ədalətli təzminatın ödənilməsi barədə qərar çıxarır.”

A. Zıyan

29. Ərizəçi vurulmuş mənəvi ziyana görə 10 000 avro məbləğində vəsaitin ödənilməsini tələb etmişdir.
30. Hökumət tələb edilən məbləğin həddindən artıq böyük olduğunu qeyd etmiş və mənəvi ziyana görə ərizəçiyə maksimum 2 400 avro məbləğində vəsaitin ödənilməsinə hazır olduğunu bildirmişdir.
31. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi xeyrinə çıxarılmış məhkəmə qətnaməsinin uzun müddət ərzində icra olunmaması nəticəsində müəyyən mənəvi ziyana məruz qalmışdır. Lakin tələb olunan məbləğ həddindən artıq çoxdur. Məhkəmə Konvensiyanın 41-ci maddəsində tələb olunduğu kimi ədalətli qiymətləndirmə apararaq ərizəçiyə vurulmuş mənəvi ziyana görə 3 600 avro məbləğində vəsaitin ödənilməsini və bura bu məbləgdən tutulacaq vergilərin əlavə olunmasını qət edir.

B. Ödəmənin gecikdirilməsi zamanı faiz dərəcəsi

32. Məhkəmə ödənilməsi gecikdirilən məbləğə görə faiz dərəcəsinin Avropa Mərkəzi Bankının illik son faiz dərəcəsinə uyğun olaraq hesablanmasını və bura üç faiz əlavə edilməsini məqbul hesab edir.

YUXARIDAKILARI NƏZƏRƏ ALARAQ, MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Məhkəmə qətnaməsinin icra olunmaması ilə bağlı hissədə şikayətə baxılmasını mümkün, digər hissələrdə mümkünsüz *hesab edir*;
2. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulduğunu *qət edir*;
3. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozulduğunu *qət edir*;

4. *Qərara alır ki,*

(a) Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq cavabdeh Dövlət üç ay ərzində ərizəçiyə tutulacaq vergi də daxil olmaqla vurulmuş mənəvi ziyana görə 3 600 (üç min altı yüz) avro məbləğində vəsaiti ödəmənin həyata keçirilməsi zamanı mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq Azərbaycan manatı ilə ödəməlidir:

(b) yuxarıda qeyd edilən üç ayın keçməsindən sonra ödəmənin həyata keçirilməsinə qədər gecikdirilən müddət üçün yuxarıda göstərilən məbləğdən Avropa Mərkəzi Bankının illik son faiz dərəcəsinə uyğun olaraq faizlər ödənilməli və buna üç faiz də əlavə edilməlidir;

5. Ərizəçinin ədalətli kompensasiya tələbinin digər hissələrdə rədd edilməsini *qət edir*.

Qərar Məhkəmənin Prosedur Qaydalarının 77-ci Qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq 18 dekabr 2012-ci ildə ingilis dilində və yazılı şəkildə tərtib edilmişdir.

Andre Vampak
Katibin müavini

Nina Vayıç
Sədr

Yerli mətbuat səhifələrindən

NMR-nın Vəkillər Kollegiyası sədrinin müraciəti

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ
VƏKİLLƏR KOLLEGIYASI SƏDRİNİN MÜRACİƏTİ

Bu ilin may ayında mətbuatda Naxçıvan şəhərində yeni "hüquq firması"nın ("SHD" şirkətinin Azərbaycan ofisinin) fəaliyyətə başlaması ilə bağlı məlumatlar yayılmışdır. Həmçinin mətbuatda qeyd olunduğu kimi "SHD" şirkətinin Azərbaycan ofisinin (Naxçıvan şəhərində) "Reyhan" şadlıq sarayında açılış mərasimi də keçirilmişdi. Bununla əlaqədar, "lawreform.az" portalı NMR Vəkillər Kollegiyasının sədrinin aşağıdakı müraciətini hüquq ictimaiyyətinin

diqqətinə təqdim edir:

"15.05.2017-ci il tarixdə NAXÇIVANXƏBƏRLƏRİ.com internet saytında SHD hüquq firması kimi təqdim olunan bir "qurum" un rəsmi açılış mərasimi ilə bağlı məlumat verilmişdir. Bu qurumun Naxçıvan Muxtar Respublikasında qansunsuz fəaliyyət göstərdiyini bildirərək, aşağıdakı əsasları diqqətinizə çatdırırıq.

Əvvəla, SHD Türkiyə Respublikasında hüquq firması kimi deyil, zərər - məsləhət və tibbi assistent xidmətləri həyata keçirir. Həmin qurumun öz saytında yerləşən məlumatlara əsasən SHD zərər çəkmiş (xəsarət almış) insanlara siğorta və təzminat ödənilməsi sahəsində məsləhət verməklə, habelə tibbi assistent xidmətləri göstərməklə məşğul olur. Onların hər hansı vəkillik fəaliyyəti və ya hüquqi yardım göstərmək səlahiyyətləri yoxdur (hətta onun qurucu rəhbəri olan Akaltun Memed Ömər oğlu Türkiyədə belə həkimlik və vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmur, onun ortağı Azərbaycanlı Etibar və Gülpərə adlı şəxslər belə nə ölkəmizdə, nə də ki, Türkiyədə vəkillik və həkimlik fəaliyyəti ilə məşğul olurlar). Ona görə də SHD Türkiyə Respublikasında fəaliyyət dairəsinə aid olmayan bir funksiyanı başqa bir ölkədə, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirə bilməz!

İkincisi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Vergilər Nazirliyindən aldığımız məlumata əsasən 15.05.2017-ci il tarixdə rəsmi açılışı olan bu "qurum" vergi və DSMF qeydiyyatından keçməmiş və qanunsuz olaraq sahibkarlıq fəaliyyət (və ya hüquq xidmətləri) göstərir.

Üçüncüsü, Türkiyə Respublikasında Vəkillik statusu daşıyan vəkillər Azərbaycan Respublikasında vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməzlər. Azərbaycan Respublikasında vəkillik fəaliyyət göstərmək üçün Azərbaycan Respublikası vətəndaşları Vəkillər Kollegiyasının üzvü olmaqla, fərdi qaydada və ya vəkillik qurumunun tərkibində (vergi və DSMF qeydiyyatından keçməklə) fəaliyyət göstərə bilərlər ("Vəkillik və vəkillik fəaliyyəti haqqında" qanunun 5-ci maddəsinin V hissəsi). Əks təqdirdə vəkil adından qanunsuz istifadə edildiyinə görə Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 399-cu maddəsi ilə, dələduzluğa, qanunsuz sahibkarlığa və vergi ödəməkdən yayınmaya görə Cinayət Məcəlləsinin 178, 192 və 213-cü maddələri ilə məsuliyyətə səbəb olur.

Hazırda Naxçıvan Muxtar Respublikasında Naxçıvan şəhər Hüquq Məsləhətxanasının (vəkillik qurumunun) vəkilləri və 5 nəfər fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkil vergi və DSMF qeydiyyatından keçməklə fəaliyyət göstərir. Bunlardan heç biri (o cümlədən Azərbaycan Respublikasında Vəkillər Kollegiyasının digər üzvləri) "SHD şirkətinin Azərbaycan ofisi"ndə fəaliyyət göstərmirlər. O ki qaldı, Türkiyə Respublikası vəkillərinin Azərbaycan Respublikasında (o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında) vəkil fəaliyyətinə, bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının "Vəkillik və vəkillik fəaliyyəti haqqında" qanununun 26-cı (Əcnəbilər tərəfindən hüquqi yardımın göstərilməsi) maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikası ərazisində əcnəbi vəkillər tərəfindən hüquqi yardım göstərilməsi yalnız əcnəbinin mənsub olduğu dövlətin qanunları və ya beynəlxalq hüquq normalarının tətbiqinə dair verilən məsləhət və rəylərlə məhdudlaşır. Habelə Azərbaycan Respublikası ərazisində əcnəbi vəkillər mülki işlər, cinayət işləri, inzibati və iqtisadi mübahisələrə dair işlər, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə məhkəmə icraatına Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq qarşılıqlı münasibətlər əsasında buraxılır.

Dördüncüsü, "açılış mərasimi"ndə qeyd olunmuşdur ki, ofisdə həmçinin, iki həkim ilə fəaliyyət göstərir. Yeri gəlmişkən, həkimlərin fəaliyyət göstərmələri üçün (insan sağlamlığı ilə əlaqəli xidmət olduğu üçün) xüsusi lisenziya tələb olunur ki, bu lisenziya da, həmin qurum tərəfindən alınmamışdır.

Naxçıvan şəhərində qanunsuz fəaliyyət göstərən "SHD şirkətinin Azərbaycan ofisi" qanunsuz fəaliyyəti ilə insanları aldatmaq və külli miqdarda əsassız qazanc əldə etməklə yanaşı, vətəndaşlarda çaşqınlıq yaradacaq və Muxtar Respublikada qanunvericiliyə uyğun formada hüquqi yardım göstərən vəkillərə münasibətdə inamsızlığın yaranmasına da səbəb olacaqdır. Məhz bu məqsədlə tərəfimizdən müvafiq dövlət qurumlarına və hüquq-mühafizə orqanlarına müraciət olunmuşdur.

Qeyd olunanlara əsasən, 15.05.2017-ci il tarixdə NAXÇIVANXƏBƏRLƏRİ.com internet saytında 15.05.2017-ci il tarixdə yayımlanmış "Naxçıvan şəhərində yeni hüquq firmasının (SHD şirkətinin Azərbaycan ofisinin) fəaliyyətə başlaması" ilə əlaqədar məlumatla bağlı təkzibin verilməsini, xəbərin saytdan çıxarılmasını və bu müraciətin yayımlanmasını xahiş edirik."

Vəkillərin töhfəsi və "Hüquq və Mən" layihəsi yekunlaşdırılmışdır

BMT-nin 1966-cı il İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında beynəlxalq Paktının 13-cü maddəsində qeyd olunur ki, "Təhsil hamıya azad cəmiyyətin faydalı iştirakçısı olmaq imkanı verməlidir". Bu postulatdan çıxış edərək bu gün Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi və Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin (GIZ) təşkilatçılığı, habelə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və

Məhkəmə-Hüquq Şurasının tərəfdaşlığı ilə respublikamızın 10 orta məktəbində keçirilən "Hüquq və Mən" layihəsi yekunlaşdırılmışdır. Layihə Bərdə, Şirvan, Şamaxı, Qobustan, Goranboy, Şəmkir, Göygöl, Abşeronun hər birində bir məktəb, Dəliməmmədli şəhərində isə 2 məktəbi əhatə etmişdir. Peşəkar vəkillər və hüquqşünaslar tərəfindən və əsasən 10-11-ci sinif şagirdləri üçün keçirilən təcrübə-nəzəri təlimlər 5 həftə davam etmiş və sonuncu – 6-cı həftə isə onların məhkəmələrin fəaliyyəti tanış olmaları, həmçinin açıq məhkəmə iclaslarında iştirak etmələri məqsədilə Yasamal Rayon Məhkəməsi, Gəncə şəhər Nizami Rayon Məhkəməsi, Bərdə, Şirvan, Qobustan, Şamaxı rayon məhkəmələrinə ekskursiyalar təşkil edilmişdir.

Layihə çərçivəsində, şagirdlər üçün təlimlərdə istifadə üçün illüstrativ formatda oxu kitabı və işçi dəftər təqdim olunmuşdur. Məxsusi olaraq vəsaitlər üçün illüstrasiyalar Almaniyanın Potsdam Universitetinin qrafika-dizayn fakültəsi tərəfindən hazırlanmışdır.

Qeyd olunduğu kimi bu günlərdə adları çəkilən məhkəmələrdə ekskursiyalar yekunlaşdırılmış. Məhkəmələrin sədrləri şəxsən şagirdləri qəbul edərək onlara gələcək həyatlarında uğurlar arzulamış, fərqlənin şagirdləri təşəkkürnamələr ilə təltif etmiş və əyani məhkəmə prosesləri ilə tanış olmaları məqsədilə onlara şərait yaratmışdır.

Yasamal Məhkəmə Kompleksində Abşeron məktəbliləri üçün keçirilən sonuncu ekskursiyada Yasamal Rayon Məhkəməsinin sədri, Azərbaycan Respublikası Məhkəmə Hakimləri Assosiasiyaları İttifaqının sədri Ələddin Cəfərov, Azərbaycan Hüquq İsalahatları Mərkəzinin sədri, Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin üzvü Anar Bağirov, GIZ-in Azərbaycan üzrə rəhbəri Fillip Yahn da iştirak etmişlər. Görüşdə layihənin rəhbəri Anar Bağirov layihənin indiyə kimi buna oxşar tədbirlərdən öz unikalığı ilə seçilməsini, şagirdlərin hüquqi biliklərinin artmasında əhəmiyyətini

vurğulamış, habelə layihənin gələcəkdə davamlılığının təmin edilməsinin vacibliyini qeyd etmişdir. Eyni zamanda GIZ-in təmsilçisi Fillip Yahn layihədən məmnunluğunu ifadə edərək təmsil etdiyi təşkilatın layihəyə xüsusi əhəmiyyət verdiyini ifadə etmişdir.

Azərbaycanda maraqların toqquşması haqqında qanun layihəsi müzakirə olunmuşdur

Bu gün Bakı şəhərində - Holiday Inn mehmanxanasında Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin birgə təşkilatçılığı ilə prokurorlar və məhkəmə hakimləri üçün "Maraqların toqquşmasının qarşısının alınması" mövzusunda birgünlük simpozium keçirilmişdir.

Tədbiri giriş sözü ilə Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin prokuroru Heydər Məmmədov açmışdır. Simpoziumda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

"Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiqi edilməsi haqqında Sərəncamının tələbinə əsasən Dövlət qulluqçularının və dövlət orqanlarının digər vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətində maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması ilə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflərin verilməsi vurğulanmışdır.

İnteraktiv şəkildə aparılmış simpoziumda "Moldova Respublikasının təcrübəsində maraqların toqquşması", "Albaniyada maraqların toqquşmasının qarşısının alınması haqqında qanunvericiliyin xüsusiyyətləri və bu sahədə təcrübə", "Azərbaycan Respublikasında maraqların toqquşmasının qarşısının alınması sahəsində qanunvericiliyin cari vəziyyəti və Vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması haqqında qanun layihəsi" mövzularında təqdimatlar olmuş, tədbir iştirakçıları arasında kəzular həll olunmuş, tədbirin sonunda isə iştirakçılara sertifikatlar təqdim olunmuşdur.

Məlumat üçün bildirilməlidir ki, hazırda "Vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması haqqında" qanun layihəsi Milli Məclisdədir və qanun layihəsinin mətnin Korrupsiyaya qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın sayından yükləyə bilərsiniz.

Qeyd olunmalıdır ki, simpozium Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilməklə "Azərbaycanda ədliyyə sisteminin inkişafına və cinayət işləri üzrə məhkəmə qərarlarını icra edən qurumların göstərdiyi xidmətlərin təkmilləşdirilməsinə dəstək" layihəsi çərçivəsində təşkil olunmuşdur.

Tədbirdə Aİ-nin beynəlxalq ekspertləri qismində ABŞ və Moldovanın sabiq prokurorluq işçiləri xanım Pamela Fahey, Stanislav Pavlovski (AİHM-nin Moldoviyadan olan sabiq hakimi), Albaniyadan olan beynəlxalq ekspert xanım Helena Papa, yerli ekspert qismində isə Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzinin nümayəndəsi Fərhad Nəcəfov iştirak etmişdir.

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

Nə üçün yadplanetlilərin təbliği Konvensiyanın pozuntusu kimi qiymətləndirilsin?!

2012-ci ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Böyük Palatası hüquqşünaslar, o cümlədən ictimaiyyət arasında mübahisəyə səbəb ola bilmiş bir qərara imza atmışdır.

Məhkəməyə müraciət edən ərizəçi 1977-ci ildə qeyri-kommersiya təşkilatı kimi qeydiyyatdan keçmiş "İsveçrə Raelian Hərəkəti"dır. Təşkilatın əsas qayəsi yadplanetlilərlə əlaqənin

qurulmasından ibarətdir. 2001-ci ildə təşkilat Noyşatel Polis Bölməsindən özlərinə aid posterlərin şəhərin müxtəlif yerlərində yerləşdirilməsinə icazə almaq istəmişdir. Posterdə yadplanetlilərin xəyali şəkilləri və "uçan boşqab" rəsmi həkk olunmuşdur. Polis bölməsi posterlərin yerləşdirilməsindən o əsasla imtina etmişdir ki, ümumiyyətlə bu Hərəkətin fəaliyyəti qeyri-əxlaqi və oturuşmuş ictimai qaydaların əksinədir. Əslində Hərəkət siyasi idarəçiliyin "geniokratiya" modelini təbliğ edir. Bu modelə əsasən, siyasi idarəedicilər ən yüksək intellektə sahib şəxslər arasından seçilib təyin olunmalıdırlar, nəinki seçki əsasında. İmtinadan şikayət edən Hərəkətin ərizəsinə baxan Frayburq Kanton Məhkəməsi hesab etmişdir ki, Hərəkət dolayısıyla pedofiliyanı və inesti də təbliğ etməkdədir. Hərəkət hesab etmişdir ki, yerli orqanların qərarı senzurdan başqa, birşey deyildir. 2005-ci ildə inzibati və federal məhkəmələr də polis orqanının qərarını qüvvədə saxlamışdır. Hətta inzibati məhkəmə hesab etmişdir ki, "geniokratiya"nın təbliği müasir cəmiyyətdə ictimai qaydanın və mənəviyyətin əsaslarını sarsıdır. Halbuki, vaxtilə - 1999-cu ildə Hərəkət tərəfindən bu cür posterlərin yerləşdirilməsinə Sürix və Lozan şəhərlərində icazə verilmişdi. Eyni zamanda 2004-cü ildə Delmont Şəhər Bələdiyyə Şurası "Allah mövcud deyil!" yazılı posterin yerləşdirilməsinə icazə verməmişdir.

Beləliklə, ərizəçi əsas etibarilə hesab edir ki, onun Konvensiyanın 9 (vicdan azadlığı) və 10-cu (ifadə azadlığı) maddələri ilə müəyyən olunmuş hüquqları pozulmuşdur. 2006-cı ildə Məhkəmə palatası qeyd olunan maddələrin pozuntusu faktını tapmadığından ərizəçi məsələni Böyük Palatanın müzakirəsinə təqdim etmişdir. Öz yekun qərarında Böyük Palata hesab edir ki, əvvəla Noyşatel şəhər İnzibati Reqlamentinə əsasən, polisin posterin yerləşdirilməsindən imtina etməsi üçün qanuni əsasları olmuşdu. Əslində polis yalnız posterlərin yerləşdirilməsinə qadağan qoymuşdur, halbuki Hərəkət öz məlumatlarını digər vasitələr ilə yaya bilərdi. 10-cu maddənin şərhilə bağlı Məhkəmə ilk dəfə öz presedent praktikasında qeyd etmişdir ki, "ifadə azadlığı"nın məhdudlaşdırılması siyasi xarakterli işlər ilə bağlı daha az məhdudiyətlərə məruz qalmalıdır, nəinki dini, mənəvi, kommersiya və reklam xarakterli işlər ilə bağlı. Təşkilatın poster vasitəsilə təbliği bir tərəfdən kommersiya xarakterlidir, çünki bununla o, öz Hərəkətinə üzvlər cəlb etməyə çalışır. Lakin digər tərəfdən burada hər hansı əmtənin də satılmasından söz getmir. Həmçinin İsveçrə federal ölkə olduğundan regiondan asılı olaraq, orada bu cür məsələlərə münasibət fərqli ola bilər. Dolayısıyla posterlərdə əks olunan məlumatların hüquqla nə dərəcədə uzlaşıb-uzlaşmadığı məsələsi dövlətin öz mülahizəsinə qalmalıdır və Məhkəmə bu məsələyə müdaxilə edə bilməz. Yekunda məhkəmə 9-cu maddənin ayrıca araşdırılmasına lüzum olmadığını bildirmiş və 10-cu maddənin pozulmadığı qənaətinə gəlmişdir. Bununla belə, skeptiklər hesab edirlər ki, Avropa Məhkəməsinin bu qərarının arxasında Vatikanın sifarişləri durur.

İordaniya Krallığının cinayət qanunvericiliyinə “mütərəqqi yenilik”lər gətirilir

Aprelin 30-da İordaniya Krallığının qanunverici orqanı tərəfindən qəbul olunmuş Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin ləğvi ilə bağlı qanunu qüvvəyə minmişdir. Ləğv olunmuş maddə zorlama cinayəti ilə bağlı idi ki, təzə dəyişikliyə əsasən, zorlama cinayəti törədən şəxs cinayətin qurbanı ilə azı 3 il müddətinə nikaha daxil olmağa öhdəlik götürərsə, cinayət məsuliyyətindən azad olunacaqdır. Əslində məcəlləyə bu dəyişiklik 2016-cı ilə edilmişdir və cinayətin qurbanı qismində 15-18 yaşlı qadınlar tanınır və cinayətə görə təqsiri aradan qaldıran şərt qismində azyaşlı qadınların öz xoşluqları ilə cinsi münasibətə girməsi qeyd olunur. İordaniyada bu dəyişikliyə qarşı qadınların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində fəaliyyət göstərən çoxsaylı təşkilatlar qoşulsalar da, bir nəticə əldə edə bilinməmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, dünya təcrübəsində analoji qanunvericilik hazırda Livan, İraq, Filippin, Mərakeş, Misir, Efiopiya və Bəhreynə mövcuddur. Mahiyyətə məsələnin mənbəyi şəriət hüququna bağlıdır. Belə ki, İslam zorlayan şəxsin zorlanan şəxslə nikaha daxil olmasını qadağan etmir. Şəriətdə və ümumən şəriətlə idarə olunan cəmiyyətdə zorlanmış qadına “xoş” baxılmaması zorlamadan sonrakı nikahın cəmiyyət tərəfindən normal qarşılınmasını şərtləndirmiş olur. Məsələyə digər tərəfdən baxdıqda görmək olar ki, islam ölkələrinin təcrübəsində adətən zorlamaya məruz qalmış qadınlar danşlanma və s. bu kimi müxtəlif cismani cəzalara məruz qalırlar. Dolayısıyla şəriətin göstərdiyi bu cür ağır “həll yolu” qadınlar üçün daha məhrumiyətlidir, nəinki onu zorlayan şəxslə ailə qurulması. Beləliklə, şəriət hüququ zorlama cinayətlərinin qarşısını almaqda acizdir və məhz bu səbəbdəndir ki, uzun illərdir bu cinayətin nəinki qarşısı alınmıyaraq, hətta islam ölkələri zorlama cinayətlərinin statistikası üzrə dünyada liderdirlər. İordaniyalı qadın porkuror İsra Tavalbeh, “308-ci maddənin ləğvi, əslində cinayət qurbanı olan qız uşaqlarının valideynləri və qohumları tərəfindən öldürülməsindən daha yaxşıdır. Zənnimcə, bu dəyişiklik bizim cəmiyyətin reallığı ilə uzlaşmaqdadır” deyir. Lakin qadın hüquqlarının müdafiəsi ilə məşğul olan təşkilatlar hesab edirlər ki, qanunvericiliyə gətirilmiş bu cür yeniliklər qadınların hüquqlarını məhdudlaşdırmaqdan başqa bir şey deyildir və cəmiyyəti inkişaf baxımından geriə aparmaqdadır. Onlara görə, dövlət problemin həlli ilə bağlı əslində özünün məsuliyyətini aradan qaldıran bu cür məhdudlaşdırıcı mexanizmlərdən istifadə etməkdənsə, daha mütərəqqi üsullara müraciət edə bilərdi. Bu cür üsullar uzun perspektivdə ictimai münasibətlərin inkişafına daha çox zərər vurmaqdadır ki, son nəticədə qadınların cəmiyyətə normal inteqrasiyasını və şəxsi hüquqlarının müdafiəsini, psixoloji reabilitasiyasını heçə endirir.

Eyni əmələ görə iki dəfə cəza verilməsinə AHİM-nin münasibəti

Bu günlərdə Avropa Məhkəməsi Konvensiyasının 7 sayılı protokolunun 4-cü maddəsi ilə bağlı maraqlı bir qərarı ilə gündəmə gəlmişdir. İşini halları ondan ibarətdir ki, şikayət Məhkəməyə iki fiziki və bir hüquqi şəxs tərəfindən birgə təqdim edilmişdir. Jón Ásgeir Jóhannesson və Tryggvi Jónsson müvafiq olaraq 1968 və 1955-ci illərdə anadan olmuş İslandiya vətəndaşlarıdır. Onlar London və Reykvyavikdə yaşayırlar. Fjárfestingafélagið Gaumur isə İslandiya qeydiyyatdan keçmiş hüquqi şəxsdir.

İslandiyanın vergi orqanları tərəfindən aparılmış növbəti təftiş zamanı müəyyən olunmuşdur ki, 1999 və 2002-ci illərdə ərizəçilər vergi ilə bağlı bir sıra əhəmiyyət kəsb edən məsələləri vergi orqanına bəyan etməmişlər. Belə ki, cənab Jóhannesson və cənab Jónssonun hesablalarına qeyd olunan dövrdə müvafiq ödənişlər daxil olmuş, o cümlədən cənab Jóhannesson və Fjárfestingafélagið Gaumur şirkəti özlərinin Baugur Group Company şirkətindəki paylarının satışından gəlir əldə etmişlər ki, bu barədə məlumatları vergi orqanına bildirməmişlər. Qeyd olunan gəlirlərə cənab Jóhannesson və cənab Jónssonun iş yerlərindən əldə etdikləri bonuslar da daxil idi.

Pozuntu ilə bağlı, vergi orqanı müvafiq illərdə ödənilməmiş vergi məbləğinin üzərinə əlavə 25% həcmində sanksiya da tətbiq etmişdir. Hüquqi şəxs olan ərizəçiyə münasibətdə ödəmə mənbəyində vergi tutmadığı üçün isə əlavə olaraq 10% həcmində sanksiya da müəyyən edilmişdir. Sonradan tərəflərin inzibati qaydada verdiyi şikayətlərə baxmayaraq, vergi orqanının Apellyasiya Şurası 2007-ci ildə sanksiyaları ləğv etməmişdir. Apellyasiya Şurasının qərarı qüvvəyə mindikdən sonra – 2008-ci ilin dekabrında ərizəçilərə qarşı vergi cinayətinin törədilməsi ittihamı ilə cinayət işi də açılmışdır. Sonradan məsələ ilə bağlı Ali Məhkəmə hesab etmişdir ki, başlanılmış cinayət təqibi vergi sanksiyasının tətbiqi ilə əlaqədar ikili cəzalandırılma kimi qiymətləndirilməməlidir. Beləliklə, işə mahiyyəti üzrə baxan Reykyavik Rayon Məhkəməsi hesab etmişdir ki, hər üç ərizəçinin əməlinə kobud ehtiyatsızlıqla törədilmiş cinayət əməlinin tərkibi mövcuddur. Reykyavik Rayon Məhkəməsinin qərarından verilmiş şikayətə 2013-cü ilin fevralında baxan Ali Məhkəmə nəinki aşağı məhkəmənin qərarını qüvvədə saxlamış, hətta cənab Jóhannessonun əməlinə 2 yeni cinayət tərkibin olduğunu müəyyən etmişdir. Dolayısıyla məhkəmənin qərarı ilə fiziki şəxslər barəsində 12 və 18 ay olmaqla azadlıqdan məhrum etmə, həmçinin müvafiq olaraq 360 və 186 min Avro həcmində cərimə cəzası kəsilmişdir.

Beləliklə, Avropa Məhkəməsinə müraciət edən ərizəçilər hesab etmişlər ki, onlara ikili cəza təyin edilmişdir: a) həm vergidən yayınma ilə bağlı sanksiyalar; b) həm də cinayət işi üzrə pul və azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tətbiqi. Ərizəçilərə görə onların Konvensiyanın 7 sayılı protokolunun 4-cü maddəsi ilə təsbit olunmuş hüquqları (bir əmələ görə təkrar cəzalandırılmama) kobud surətdə pozulmuşdur.

Avropa Məhkəməsi işə baxarkən hesab etmişdir ki, 3-cü ərizəçinin - Fjárfestingafélagið Gaumur şirkətinin işin aparılmasında maraqlı deyil və onu şikayətini icraatından çıxarmışdır.

İşi nəzərdən keçirən Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, a) vergi sanksiyasının tətbiqi ilə bağlı icraat və b) cinayət təqibi öz mahiyyətləri etibarilə cəza xarakterlidir. Habelə hər iki icraatın əsasında duran faktlar mahiyyətləri etibarilə eynidir. Belə ki, ərizəçilərə təyin olunan azadlıqdan məhrum etmə cəzası və vergi sanksiyasının təyin edilməsinin kökündə ərizəçilərin vaxtilə gəlirlərini bəyan etməməsi durur.

Bununla belə, Məhkəmə hesab edir ki, müəyyən şərtlər gözlənilməklə Konvensiya milli dövlətlər üçün bir əmələ görə iki icraatın başlanılmasını qadağan etmir. İcraatlar arasında təkrarlamaların olmaması üçün hər iki icraat mahiyyət və zaman baxımından əlaqəli şəkildə aparılmalıdır.

Avropa Məhkəməsinin qənaətinə görə, bu işdə hər iki icraatın aparılması vaxtı icraatlar arasında zaman və mahiyyət baxımından əlaqə qurulmamışdır, yəni onlar bir icraatda birləşdirilməmiş və ya əlaqələndirilməmişdir. Xüsusilə, iş iki müxtəlif icraatda aparıldığından sübutlar həm polis orqanı, həm də vergi orqanı tərəfindən ayrılıqda toplanılmışdır. Dolayısıyla ərizəçilərin məsuliyyət məsələsinə iki müxtəlif orqan tərəfindən ayrılıqda qiymət verilmişdi.

Beləliklə, Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, icraatların bu cür aparılması ərizəçilərin Konvensiyanın 7 sayılı protokolunun 4-cü maddəsi ilə təsbit olunan hüquqlarını pozur.

Məhkəmənin qərarına əsasən, qeyri-maddi zərər qismində ərizəçilərin hər birinə İslandiya dövləti 5000 Avro, cəmi 15000 Avro həcmində isə məhkəmə xərclərinin ödənilməsi ilə bağlı təzminat ödəməlidir.

AİHM ərizələrə prioritet qaydada baxılması qaydalarına dəyişiklik edib - QAYDALAR

2009-cu ilin iyununda Avropa Məhkəməsi icraatına götürdüyü xüsusi əhəmiyyətli, zəruri işlərə sürətlə baxılması və müvafiq qərarın qəbul edilməsi üzrə xüsusi Qaydalar qəbul etmişdi. Qaydalara əsasən işlər əhəmiyyətinə və baxılma prioritetliyinə/üstünlüyünə görə 7 kateqoriyaya bölünür.

Bu ilin may ayının 22-də isə bu Qaydalara bir sıra dəyişikliklər edilmişdir ki, onlar aşağıdakı kimidir:

A. Dövlətlərarası işlər: əvvəllər Qaydlara görə 2-ci kateqoriyalı işlər hesab edilən “dövlətlərarası mübahisə”lər Qaydalardan çıxarılmışdır. Belə ki, özünəməxsusluğuna görə bu qəbildən olan işlərə baxılması proseduru fərdlər tərəfindən verilən şikayətlərə baxılmasından fərqlənir. Ona görə də onlara bu Qaydalar çərçivəsində baxılması doğru hesab edilməmişdir.

B. Azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı işlər: qeyd olunan məqam 1-ci kateqoriyaya əlavə olunmuşdur. Əvvəllər 1-ci kateqoriyalı işlərə əsas etibarilə “ərizəçinin həyat və sağlamlığına real risklərin mövcudluğu” meyarı aid idisə, yeni dəyişikliyə əsasən, “şəxsin Konvensiya ilə təsbit olunmuş hüquqlarının pozuntusu nəticəsində onun azadlığının/hərəkətinin məhdudlaşdırılması” 1-ci kateqoriyalı işlərin siyahısına daxil edilmişdir.

Beləliklə, Qaydalara əsasən, kateqoriyalar üzrə işlərin prioritetliyi aşağıdakı ardıcılıqla sıralanır:

1-ci kateqoriya: təcili ərizələr (şəxsin həyat və sağlamlığı üçün riskli sayıla bilən hallar, şəxsin Konvensiya ilə təsbit olunmuş hüquqlarının pozuntusu nəticəsində onun azadlığının/hərəkətinin məhdudlaşdırılması, ərizəçinin şəxsi və ya ailə vəziyyəti ilə bağlı ola biləcək digər hallar, xüsusilə, uşağın sağlamlığı, ona baxılması ilə bağlı hallar);

2-ci kateqoriya: Konvensiyanın səmərəli fəaliyyətini təhlükə altına qoyan hallar ilə bağlı ərizələr (struktural və müəyyən regiona xas işlər ki, bu tip işlərə baxılması Avropa Məhkəməsinin təcrübəsində olmamışdır) və ümumi/ictimai maraq kəsb edən işlərlə bağlı ərizələr (milli və ya Avropa hüquq sisteminin bütüvlüyünə/səmərəliliyinə mənfi təsir göstərə biləcək xüsusi hallar);

3-cü kateqoriya: təkrarlanan olub-olmamasından asılı olmayaraq, fərdin fiziki sağlamlığına və şərəf/ləyaqətinə təhlükə törətmə ehtimalı böyük olan hallarla bağlı ərizələr (Konvensiyanın 2,3,4-cü maddələri və ya 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi ilə bağlı pozuntular);

4-cü kateqoriya: Konvensiyanın digər müddəaları ilə bağlı və kifayət qədər yaxşı əsaslandırılmış pozuntulara dair ərizələr;

5-ci kateqoriya: elə ərizələr ki, orada qeyd olunan mübahisə predmeti vaxtilə Avropa Məhkəməsi tərəfindən baxılmış işlərin predmeti ilə bənzərdir və Avropa Məhkəməsinin bu sahədə artıq oturuşum presedent praktikasını mövcuddur.

6-cı kateqoriya: qəbuledilənliyi (Konvensiyanın 35-ci maddəsi) şübhə doğuran ərizələr;

7-ci kateqoriya: aşkar qəbuledilməz şikayətlərlə bağlı ərizələr.

“Sualınıza vəkil cavab versin!” rubrikası

Sual 1: Atam vəsiyyətnamə ilə özünə məxsus olmuş əmlakları mənim və qardaşımın arasında bölüşdürmüşdür. Lakin mülkiyyətində olmuş avtomobilə dair vəsiyyətnamədə hər hansı göstəriş yoxdur. Bu halda, həmin avtomobil vərəsəlik qaydasında kimə keçəcəkdir?

Cavab: Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1133.1-ci maddəsinə görə ölmüş şəxsin (miras qoyanın) əmlakı başqa şəxslərə (vərəsələrə) qanun üzrə və ya vəsiyyət üzrə və ya hər iki əsasla keçir.

Mülki Məcəllənin 1172-ci maddəsinə görə əgər vəsiyyətnamə ilə təyin edilmiş vərəsələrin payları

bütövlükdə mirasın hamısını əhatə etmərsə, vəsiyyətnamədən kənar qalmış əmlaka qanun üzrə vərəsəlik həyata keçirilir və əgər vəsiyyətnamədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, bu cür vərəsəlik əmlakın bir hissəsinin vəsiyyət edildiyi qanun üzrə vərəsələrə də aid olunur.

Göründüyü kimi, mərhum atanıza məxsus olmuş avtomobil vəsiyyətnamədən kənar qalmış əmlak kimi adı çəkilən 1172-ci maddəyə müvafiq olaraq atanızın qanun üzrə vərəsələri arasında bərabər paylarda bölüşdürülməlidir.

Sual 2: İşəgötürən həqiqi hərbi xidmətə çağırılmış işçi ilə olan əmək müqaviləsini ləğv edə bilərmi?

Cavab: Bu halda əmək müqaviləsinin işəgötürən tərəfindən ləğv edilməsindən deyil, tərəflərin iradəsindən asılı olmayan hallarda əmək müqaviləsinə xitam verilməsindən söhbət gedir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin 1-ci hissəsinin “a” bəndinə görə işçi hərbi və ya alternativ xidmətə çağırıldıqda onunla bağlanmış əmək müqaviləsinə xitam verilir.

İşçi ilə bağlanmış əmək müqaviləsinə Əmək Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin birinci hissəsinin “a” bəndi ilə xitam verildikdə işəgötürən işçiyə orta aylıq əmək haqqının azı iki misli miqdarında müavinət ödəyir (Əmək Məcəlləsinin 77-ci maddəsinin 7-ci hissəsi).

Sual 3: Salam! Bilmək istərdim, 1 övladı olan ər-arvad boşanmasında danışıqını bilməyən, özünü apara bilməyən qadının əqli problemi var və əgər bu sübuta yetirilərsə, ər övladını ananın əlindən almağa haqlıdır mı?

Cavab: Məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, uşaq əksər hallarda anasının yanında qalır. Burada uşağın yaşından çox şey asılıdır. Bir qayda olaraq, 14 yaşına çatmamış uşaqlar məhkəmə tərəfindən analarının yanında saxlanılır. BMT Baş Məclisinin 1386 (XIV) nömrəli, 20 noyabr 1959-cu il tarixli qətnaməsi ilə qəbul olunmuş Uşaq Hüquqları Bəyannaməsinin 6-cı prinsipinə görə azyaşlı uşaq müstəsna hallardan başqa, anasından alınmalıdır. Burada müstəsna hallar dedikdə, ananın uşağın tərbiyəsi və inkişafı ilə məşğul olmaq imkanından məhrum olmasına dəlalət edən hallar başa düşülür. Məsələn, ananın psixi xəstəliyi, narkomaniya, alkoqolizm və ağır xəstəlikdən əziyyət çəkməsi, uşaqla qəddar rəftara yol verməsi, onlara qarşı psixi və fiziki zor tətbiq etməsi, valideynlik hüquqlarından sui-istifadə etməsi və s. Məhkəmə qeyd edilən müstəsna hallarda, uşaq atasının yanında saxlanıla bilər. On yaşına çatmış uşaqların valideynlərdən hansının yanında qalması məsələsi məhkəmə tərəfindən uşağın mənafelərindən çıxış edilərək və uşağın fikri mütləq nəzərə alınaraq həll olunur. Bu halda, atanın, uşağın onun yanında qalması şansı müəyyən qədər artır.

Məhkəmə uşağın yaşını, onun hər iki valideynə, bacı və qardaşına bağlılığını, valideynlərin əxlaqi və digər dəyərlərini, valideynin iş rejimi də nəzərə alınmaqla onun uşağı tərbiyə etməsinin mümkünlüyünü, valideynlərin maddi və ailə vəziyyətlərini nəzərə alır. Qeyd edək ki, valideynlərdən birinin maddi-məişət şəraitinin yüksək olması özü-özlüyündə uşağın onun yanında qalması tələbinin təmini üçün ona mütləq və şərtsiz üstünlük vermir.

Beləliklə, uşağın atanın yanında qalması mübahisənin faktiki hallarından asılıdır və bu məsələdə səlahiyyətli orqan işə baxan məhkəmədir.

Sual 4: Mənim 2 azyaşlı övladım var. Bilmək istəyirəm ki, atasından icazə kağızı almadan uşaqları ölkədən çıxara bilərəm?

Cavab: Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinin 11.2-ci maddəsinin tələbinə əsasən yetkinlik yaşına çatmayan uşaq ölkədən valideynlərinin biri ilə getdikdə digər valideynin notariat qaydasında təsdiq edilmiş razılığı tələb olunur: “Ona görə də sizin uşağınızı müvəqqəti də olsa xaricə aparmağınız üçün atasının razılığı tələbi qanunidir. Bilməlisiniz ki, nikahınızın pozulmasına dair məhkəmə qətnaməsində uşağınızın sizin yanınızda qalmasının qət olunması oğlunuzun taleyinə dair sizin təkbaşına qərar vermək hüququnuzu müəyyən etmir. Siz uşağınızı xaricə aparmaq üçün onun atasından notariat qaydasında təsdiq edilmiş razılıq ərizəsi almalısınız. Bununla yanaşı, izah edirik ki, keçmiş əriniz belə bir razılığı könüllü vermədiyi halda, uşağın atasının razılığı olmadan xaricə aparılmasına dair ona qarşı iddia tələbi ilə müvafiq rayon məhkəməsində iddia qaldırmaq hüququnuz var. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının «Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında» Qanununun 2-ci maddəsinə əsasən valideynlərdən birinin razılığı olmadıqda yetkinlik yaşına çatmamış vətəndaşın ölkədən getməsi məsələsi məhkəmənin qərarı əsasında həll edilir. Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin tələbinə görə uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin borcudur. Azərbaycan Respublikasının da tərəfdar çıxdığı BMT-nin «Uşaq hüquqları haqqında» Konvensiyanın 18 və 27-ci maddələrinə görə ata-ana uşaqlarla bağlı birgə məsuliyyət daşıyırlar. Uşaqların ən ümdə maraqları ata-ananın əsas qayğılarının predmeti olmalıdır. Valideynlərin uşaqları ilə bağlı həm hüquqları, həm də vəzifələri vardır. Valideynlər uşaqlarla bağlı hüquqlarını və vəzifələrini istədikləri kimi deyil, qanunda göstəriləyi kimi və bütün hallarda uşaqlarının maraqlarına uyğun gerçəkləşdirməlidirlər. Siz məhkəməyə qeyd olunan iddia tələbi ilə müraciət etdiyiniz halda, əgər məhkəmə sizin tələbinizin yuxarıda göstərilən və digər əlaqəli normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulan tələblərə və uşağın mənafeyinə uyğun olduğunu müəyyən edərsə, uşağın atasının razılığı olmadan ölkədən çıxarılmasına dair qətnamə qəbul edilə bilər”.

Sual 5: Salam! Xalamın Qobu qəsəbəsində həyat evi var. Bir həyatda iki ədəd birmərtəbəli evdir. Xalamın adına torpağın mülkiyyətə verilməsi haqqında şəhadətnamə var. Şəhadətnaməni xalama Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Abşeron rayon şöbəsi verib. Sənədi DTXK-nin Dövlət Yerquruluşu Layihə İnstitutu möhürlə təsdiq edib. Şəhadətnamə xalama 2006-cı ildə verilib. Evin şəhadətnamədən başqa sənədi yoxdur. Xalam evi mənə və əmim oğluna tən bərabər hissələrlə bağışlamaq istəyir. Xalam gərək əvvəl evə daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarış alsın? Xalamın adına şəhadətnamə çıxarılsa, bir həyat evinin şəhadətnaməsini iki şəhadətnaməyə çevirmək olar? Biri mənim adıma, digəri isə əmimoğlunun adına. Mənə birmərtəbəli ev və 8 sot həyat, əmim oğluna birmərtəbəli ev və 8 sot həyat düşür. Xalam mənə və əmim oğluna şəhadətnamə vermək üçün nə etsin?

Cavab: Məlumat üçün Sizə bildirilir ki, AR ƏMDK yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidməti torpaq sahəsi, mənzil, fərdi yaşayış evi və sair daşınmaz əmlaklar üzərində hüquqların dövlət qeydiyyatını aparan orqandır və bu hüquqlar həmin orqan tərəfindən verilən müvafiq Çıxarışla rəsmiləşdirilir.

Deməli xala hesab etdiyiniz şəxsin ilk öncə AR ƏMDK yanında DƏDRX ev (mənzil) üzərində mülkiyyət hüququnun daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydə alınmış olması və bu barədə onun çıxarışın alınması lazımdır. Daha sonram isə Siz alqı-satqı (və ya bağışlamayı) həyata keçirməli və (bölgü planı əsasında) torpaq sahələrinə payınıza uyğun çıxarış almalısınız.

Qeyd: Alqı-satqı (və ya bağışlama) müqaviləsi notariat qaydasında təsdiqlənməlidir.